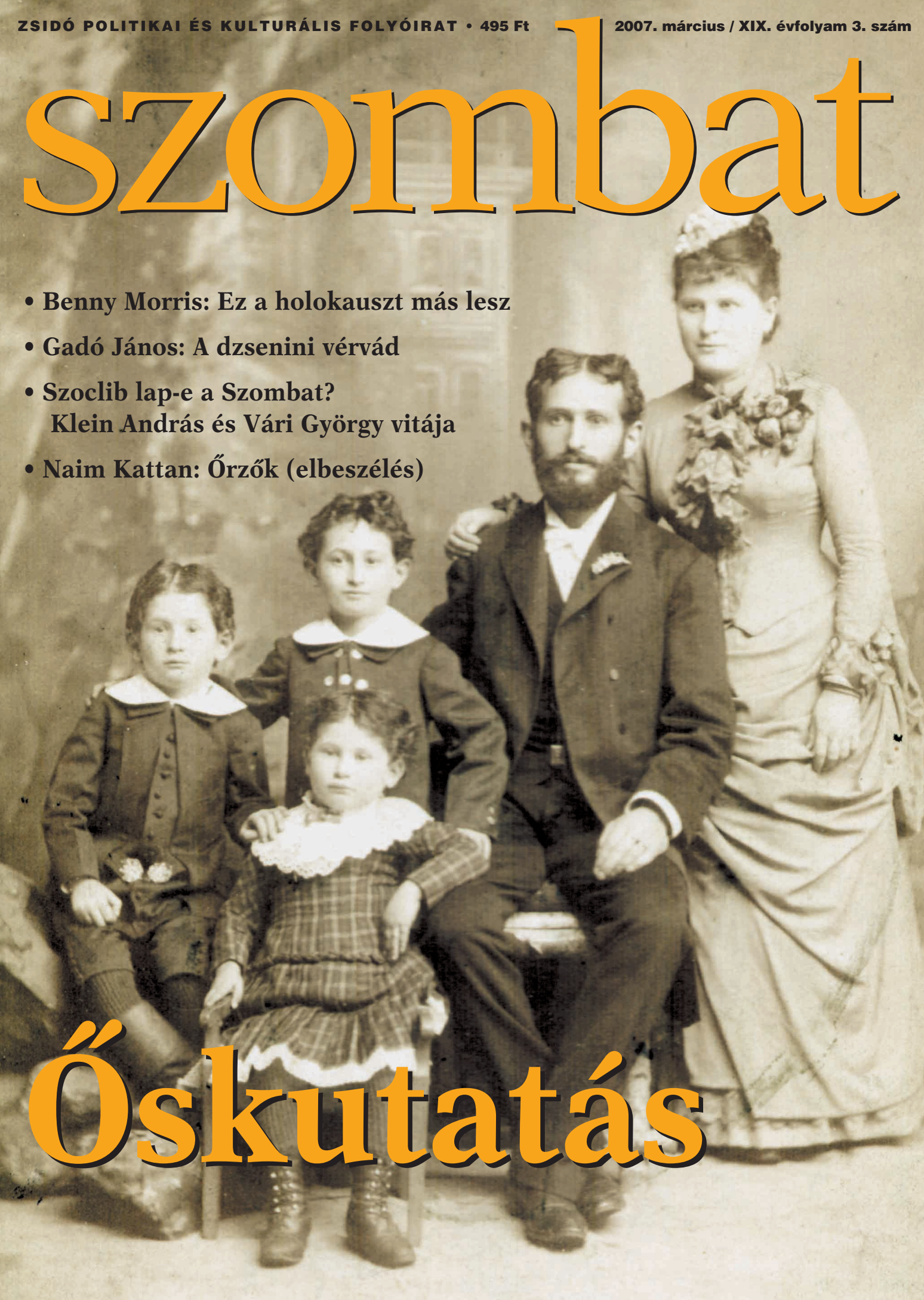
ZSIDÓ POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT • 495 Ft
2007. március / XIX. évfolyam 3. szám

szombat

- Benny Morris: Ez a holokauszt más lesz
- Gadó János: A dzsenini vérvád
- Szoclib lap-e a Szombat?
  Klein András és Vári György vitája
- Naim Kattan: Őrzők (elbeszélés)

Őskutatás

1%
a Szombatnak

Kérjük, ajánlja ön is adója 1 %-át lapunknak, a *Szombat*nak

- mely az egyetlen független szellemiségű, non-profit jellegű, magyar zsidó politikai és kulturális lap;
- tájékoztat, és véleményt mond a világ, Izrael és a magyar politika híreiről;
- megalapítója és fenntartója a *www.antiszemitizmus.hu* honlapnak, melyen dokumentálja és küzd a zsidó- és Izrael-ellenes előítéletekkel szemben;
- konferenciákat szervez zsidó irodalomról, színházról, filmről;
- a *Szombat Szalon*ok keretében vitaeseteket és felolvasóesteket szervez, élő kapcsolatot tartva az olvasókkal.

Ehhez nem kell egyebet tennie, mint mellékelnie a nyilatkozatot adóbevallásához, amelyben kijelenti, hogy adója 1%-át a 18165850-1-42 adószámú szervezetnek kívánja felajánlani. E kis fáradsággal hozzájárulhat a Szombat további megjelenéséhez.

Segítségét előre is köszöni

A *Szombat* szerkesztősége

Ha foci, akkor PEGAZUS!

Szurkoljon élőben KEDVENC csapatának az európai topligák és a **Bajnokok Ligája** mérkőzésein!

Ki ne lenne kíváncsi arra küzdelemre, technikai tudásra, amire csak **Vieri, Ronaldo, del Piero, Zidane, Henry, Raul, R. Carlos, Beckham** és a hozzájuk hasonló nagyágyúk képesek? Nos, itt a lehetőség, hogy mindezt a saját szemével láthassa! Semmihez sem fogható a stadionok hangulata, melyekben 70-80 ezer szurkoló drukkol kedvenceinek!

Élje át élőben, megszervezzük TELJES UTAZÁSÁT!

Szállás, belépőjegy, repülőjegy a legrangosabb olasz, angol, német, spanyol bajnoki meccsekre!

Jelentkezés és bővebb információ: www.pegazus.hu; foci@pegazus.hu

PEGAZUS SPORT-TOURS Kft.

PEGAZUS SPORT TOURS KFT.
1053 Budapest, Ferenciek tere 5.
Tel. 06 1 317-16-44,
Fax. 06 1 267-0171

szombat

2007. március
5767 ádár
•
A Magyar Zsidó
Kulturális Egyesület
folyóirata.
Megjelenik évente tízszer.
•
Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár Jáoz-Keszt
Kovács András
Seres László
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Novák Attila

Deák Andrea
(szerkesztőségi titkár)
Fritz Éva (pénzügyek)

Állandó külső munkatársak:
Csáki Márton, Peremiczky Szilvia,
Szegő Péter, Várnai Pál
•
A megjelenést támogatja:
Amerikai Joint Magyarország
Ronald S. Lauder Alapítvány
Magyarországi Zsidó Örökség
Közalapítvány

Nemzeti Kulturális
Alapprogram
•
Oktatási és Kulturális
Minisztérium
•
TASK FORCE FOR INTERNATIONAL COOPERATION ON HOLOCAUST EDUCATION, REMEMBRANCE, AND RESEARCH

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi.
•
Terjeszti a LAPKER Rt.
•
A kéziratok szerkesztése lezárult:
2007. február 12-én.

Címlapfotó:
Magyar Zsidó Múzeum
és Levéltár

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.com

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat” számú alszámlán.
Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomdai előállítás:
Grafika Press Nyomdaipari Rt.

8. oldal

14. oldal

19. oldal

24. oldal

ÁLLÁSPONT

4 Szolgálati közlemény

VILÁG

5 Benny Morris
Ez a holokauszt más lesz

8 Gadó János
A dzsenini vérvád

12 Zsidó „térfoglalás” Münchenben
(N. A.)

14 Szépségkirálynők. És zsidók
(Szegő Péter)

15 Orosz ajkú skandinávok
(Gadó János)

IZRAEL

18 Zsidómentő arab
(Yehuda Lahav)

HAZAI DOLGAINK

19 Őskutatás
(Horn Gabriella)

23 Botlatókövek
(Sz. P.)

24 A gyanakvás kora
Interjú Koós Annával (Csáki Márton)

26 „...a kommunizmus is bűnös volt”
(Klein András)

27 „A Fidesz antibolsevista retorikája nem őszinte” **(Vári György)**

KULTÚRA

29 Naïm Kattan
Őrzők

32 Matisyahu – a haszid reggae-zenész
(Szegő Edit és Szegő Péter)

KULINÁRIA

34 Kiskakukk étterem
Egy jó hely **(dibbuk)**

Szolgálati közlemény

Terítsük ki kártyáinkat.

A *Szombat* internetes olvasóinak száma az elmúlt hetekben rendszeresen elérte a napi kilencszáz főt, s több alkalommal átlépte a bűvös ezres számot.

Úgy tűnik, jókor indítjuk el honlapunk napi hírrovatát, programajánlóját, szolgálunk hetente rendszeresen friss olvasnivalóval legfontosabb cikkeinkből, s reagálunk aktuális közéleti eseményekre. Akit érdekel, a *The Jerusalem Post* angol nyelvű híreit is megtalálja, hogy óráról órára képben legyen az izraeli és a közel-keleti fejleményeket illetően. Vári György kollégánk finom intelligenciával és szelíd iróniával vezetett blogja szívünk szerinti olvasnivalót kínál politikáról, irodalomról és vallásról, Fritz Zsuzsa rendszeresen jelentkező gyerekrovata pedig, reméljük, a fiatalabbakat is megszólítja.

A *Szombat* azonban nem csupán olvasnivalót kínál az interneten. Számos cikkünk élénk vitát váltott ki, amit kíváncsian és örömmel fogadtunk. Olvasóinkat elsősorban a belpolitika, ritkábban a közel-keleti feszültségek késztették hozzászólásra, s persze megjelentek a webnácik is, akiknek hozzászólásait töröltük: nincs keresnivalójuk egy zsidó honlapon. Az érdemi politikai vitának, a tárgyilagos kritikának helye van, az uszításnak, a rágalmazásnak azonban a *Szombat*ban nem adunk teret.

Fórum rovatunkban eztán is várjuk olvasóink véleményét a legkülönbözőbb témákban. Maga a *Szombat* is egyedi és kivételes közösségi fórum, immár több mint másfél évtizede. A zsidó közélet páratlan színhelye – s az internet adottságainak köszönhetően egyre inkább az.

Nyilvánosság előtt folyó vitát a zsidó közélet kérdéseiben máshol keveset látunk: ezért üdvözöltük az új kezdeményezéseket, melyek teret adtak a friss, nyitott eszmecserének. Kevés a kritikai hang: a zsidó közélet monolit, nehezen változik, a zsidó közösségeket – köztük az ifjúsági szervezeteket – rövid pórázon tartja az intézményrendszer Mazsihisz uralta támogatási szisztémája.

Hiányzik a fiatal nemzedék véleményformálása a zsidó közéletből.

Mi továbbra is nyitottak vagyunk minden érdemi eszmecserére bármilyen témában, ami a zsidóságot érinti, s elutasítjuk a törekvést – akárhonnan jöjjön is –, mely megszabná, miről írjunk, és miről ne.

S hogy mit hoz a közeljövő?

Franciaország és a Mazsihisz választásra készül.

A francia választásoknak valószínűleg hatása lesz Európára, a Közel-Keletre, s talán a világpolitika egészére. A Mazsihisz-választás aligha lehet hatással bármire – bárkik legyenek is az új vezetők –, ha nem demokratizálódik tovább a szervezet, ha nem változik a zsidó érdekképviselet struktúrája és a zsidó közösség ezzel szorosan összefüggő hangulata.

S hogy mi a közös a két választásban?

Mindkettőről írunk.

Olvassanak bennünket nyomtatott formában s az interneten, és beszélgessenek egymással is a *Szombat* fórumain.

Benny Morris, a megtért bárány

Benny Morris 1948-ban született Izraelben angol zsidó szülőktől. Cambridge-ben végzett, majd – párhuzamosan – újságírói pályafutásával, a Ber Seva-i Ben Gurion Egyetem történészprofesszora lett. Az úgynevezett „új történészek” egyike, azaz azok közé tartozott, akik a hagyományos zsidó nemzeti történetírás toposzait kérdőjelezték meg. A *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947–1949 („A palesztin menekültprobléma születése, 1947–1949” Cambridge University Press, 1989) című könyve hozta el számára a világsikert. De éppúgy megírta az izraeli titkosszolgálat történetét, mint Izrael és a palesztinok közti viszony históriáját is.*

A második intifáda hatására revideálta nézeteit, és ismét a cionizmus eredeti értékei felé fordult.

BENNY MORRIS

Ez a holokauszt más lesz

A második holokauszt nem olyan lesz, mint az első. A nácik valóban ipari méretekben űzték a tömeggyilkosságot. Az elkövetőknek azonban még egyenként kellett érintkezniük áldozatokkal. Mielőtt ténylegesen megölték őket, megfoszthatták őket emberi mivoltuktól mind gondolatban, mind a szörnyű lealacsonyítás hónapjai és évei során. De még akkor is látó- és hallótávolságban voltak áldozataiktól, esetleg megérinthették őket. A németeknek nem német segítőikkel együtt el kellett hurcolniuk a férfiakat, nőket és gyermekeket házaikból, végig kellett vonszolniuk őket ütlegek közepette az utcán, hogy aztán a közeli erdőben halomra öldössék, vagy marhavagonokba tuszkolva táborokba szállítsák őket. Oda, ahol „a munka szabaddá tesz". A teljes értékűeket el kellett különíteniük a használhatatlanoktól, akiket „zuhanyozókba" kellett becsalogatni, be kellett vezetni a gázt, majd a holttesteket ki kellett hurcolni, vagy felügyelni kellett az eltávolításukat, és elő kellett készíteni a „zuhanyozókat" a következő csoportnak.

A második holokauszt teljesen más lesz. Egy fényes reggelen, öt vagy tíz év múlva, talán egy helyi válság közepette, talán derült égből lecsapó mennykőként egy nappal, egy évvel, vagy öt évvel azután, hogy Irán hozzájutott a Bombához, a mullahok Qum városában titkos összejövetelre gyülekeznek majd, az átható tekintetű Khomeini ajatollah arcképe alatt, és megadják Ahmedinedzsád elnöknek – aki addigra már második vagy harmadik ciklusát tölti – a hozzájárulást. Elhangzanak majd a parancsok, és a Sihab III. és IV. rakéták felszállnak Tel-Aviv, Berseva, Haifa és Jeruzsálem felé, meg valószínűleg még néhány katonai célpont, köztük Izrael fél tucat légi és (állítólagos) nukleáris rakétatámaszpontja irányába. A rakéták között lesz nukleáris robbanófejjel felszerelt – talán több is. Más rakéták csak csalik lesznek, amelyek csupán biológiai vagy vegyi hatóanyagot hordoznak, vagy régi újságokat, hogy Izrael rakétaelhárító ütegeinek és területvédő egységeinek figyelmét magukra vonják vagy összezavarják.

Egy Izrael méretű és alakú országnak (8000 négyzetmérföld hosszan elnyúlva) valószínűleg négy vagy öt találat már elegendő, és nincs többé. Egymillió vagy annál is több izraeli azonnal meg fog halni Tel-Aviv, Haifa és Jeruzsálem tágabb környezetében. Milliókat ér majd súlyos sugárzás. Izraelnek nagyjából hétmillió lakosa van. Egyetlen iráni sem fog egyetlen izraelit sem látni vagy megérinteni. Az egész meglehetősen személytelen lesz.

A halottak közül sokan elkerülhetetlenül arabok lesznek. Izraelnek 1,3 millió arab polgára van, további 3,5 millió arab pedig a részlegesen megszállt Nyugati parton és a Gázai övezetben él. Jeruzsálem, Tel-Aviv, Jaffa és Haifa jelentős arab kisebbségek lakhelye. Közvetlenül Jeruzsálem körül (Ramallah-El Bire, Bir Zeit, Betlehem) és Haifa peremén nagyszámú arab népesség él.

Kétséges, hogy a muzulmán hittestvérek ilyen tömeges lemészárlása gondot okozna Ahmedinedzsádnak vagy a mullahoknak. Az irániak nem különösebben szeretik az arabokat, kivált nem a szunnita arabokat, akikkel többször is háborúba keveredtek az évszázadok során. Különösen megvetik a (szunnita) palesztinokat, akik kezdetben hiába múlták felül létszámban, tíz az egyhez arányban a zsidókat, mégsem tudták megakadályozni őket abban, hogy a hosszú konfliktus alatt államukat megalakítsák, vagy hogy elfoglalják Palesztinát. Az iráni vezetés Izrael elpusztítását legfelsőbb isteni parancsnak tartja, a Második Eljövetel előhírnökének, és a muzulmánok a nemes cél érdekében már oly sok *suhádát* (mártírt) állítottak ki. A palesztinok, sokan közülük szétszóratásban a földkerekségen, népként a túlélők között lesznek, ahogyan a nagy Arab Nemzet is, amelynek részei. Az araboknak készen kell állniuk némi áldozatra azért, hogy megszabaduljanak a zsidó államtól. A kozmikus egyenleg megvonásakor nem kell majd sajnálkozni.

Az iráni döntéshozókban felmerülhet azonban egy kérdés: mi legyen Jeruzsálemmel? A város az iszlám (Mekka és Medina után) harmadik legszentebb helyeinek ad helyet, az Al Aksza mecsetnek, és az Omár mecsetnek. Ali Khamenei, a legfelsőbb spirituális vezető és Ahmedinedzsád leginkább ugyanazt válaszolnák, mint amit egész Palesztina elpusztítására és radioaktív megfertőzésére: a város és a föld Isten kegyelméből húsz vagy ötven év alatt magához tér. És visszatér az iszlám kebelébe (és az arabokhoz). A veszélyesebb fertőzés ezzel megszűnik.

Ha abból indulunk ki, ahogyan Ahmedinedzsád folyamatosan Palesztinára és Izrael elpusztításának szükségességére hivatkozik, és ahogyan

az „első” holokausztot tagadja, megszállottnak kell tekintenünk. Ebben osztozik a mullahokkal: mindannyian Khomeini tanain nevekedtek, aki megszállott antiszemita volt, és gyakran intézett kirohanásokat a „Kis Sátán” (Izrael) ellen. Abból, ahogyan Ahmedinedzsád a holokauszt-karikatúraversenyt és (a közelmúltban) a holokauszttagadó konferenciát megszervezte, világos, hogy az iráni elnök gyűlölködése mélyről fakadó (és persze szégyentelen).

Hajlandó kockáztatni – akár Irán, akár az egész muzulmán Közel-Kelet jövőjét, cserébe Izrael elpusztításáért. Kétségtelenül hisz abban, hogy Allah valamilyen módon megvédi majd Iránt egy izraeli nukleáris választól, vagy egy amerikai ellencsapástól. Allahon kívül abban is bízhat, hogy rakétái oly mértékben zúzzák porrá Izraelt, kapcsolják ki vezetését és szárazföldi nukleáris támaszpontjait, hogy képtelen lesz reagálni. Ezen kívül, amilyen mélyen megveti a puhány Nyugatot, aligha veszi komolyan azt a fenyegetést, amit az amerikai nukleáris megtorlás jelent.

Az irániakat azonban magasabb szempontok vezérlik, és el fogják indítani a rakétáikat. Az első holokauszthoz hasonlóan, a nemzetközi közösség nem fog tenni semmit.

Avagy éppen számításba vesz egy ellencsapást, csak egyszerűen és (a mi gondolkozásunk szerint) irracionális módon kész megfizetni ezt az árat. Ahogy mentora, Khomeini mondta 1980-ban, Qumban elhangzott beszédében: „Nem Iránt imádjuk, hanem Allahot… Azt mondom, hadd égjen ez az ország [Irán]. Azt mondom, váljon ez az ország füstté, ha az iszlám ettől diadalmaskodik…” A halálkultusz e hívei számára még a haza feláldozása is elfogadható, ha az eredmény Izrael pusztulása.

Izrael honvédelmi miniszterhelyettese, Efraim Szne felvetette, hogy Iránnak talán nem is kell a Bombát használnia Izrael elpusztításához. Irán atomhatalommá válása olyan mély hatást fog tenni az izraeliekre, és olyan mély depresszióba taszítja őket, hogy el fogják veszíteni a reményt, és apránként elmenekülnek, emigrálnak. A lehetséges külföldi befektetők és bevándorlók vissza fognak riadni a halálos fenyegetésben élő zsidó államtól. Mindez együttesen az állam összeomlásához fognak vezetni. Nekem azonban az az érzésem, hogy Ahmedinedzsádnak és szövetségeseinek nincs türelmük egy ilyen hosszan elhúzódó végjátékhoz. Itt és most törekednek Izrael megsemmisítésére a közvetlen jövőben, valamikor életük során. Semmit nem bíznának a történelem szeszélyére.

Az elsőhöz hasonlóan a második holokauszt is az évtizedekig tartó előkészítést követi majd, amit az iráni és arab vezetők, valamint a nyugati értelmiségiek és a média végez. A különböző célcsoportoknak különböző üzeneteket közvetítenek – de (objektíve) mindnek ugyanaz a célja: Izrael démonizálása. A világ muzulmánjait erre tanítják: „A cionisták/a zsidók a gonosz megtestesülései”, és „Izraelt el kell pusztítani”. A nyugatiakat közvetettebb módon így befolyásolják: „Izrael rasszista elnyomó állam”, és „Izrael a multikulturalizmus korában anakronizmus és felesleges”. A muzulmánok generációi és a nyugatiaknak legalább egy nemzedéke ilyen katekizmuson nevelkedett.

A második holokauszt (amely végül is nagyjából ugyanannyi életbe kerül majd, mint az első) szervezése a széttagolt nemzetközi közösség orra előtt zajlik, amelyet elkülönült, önző érdekek irányítanak – Oroszország és Kína megszállottan törekszik az iszlám országok piacaira; Franciaország az arab olajat hajszolja, miközben az Egyesült Államokat az iraki fiaskó szorítja mély izolacionizmusba. Irán szabadon jár nukleáris végzetének útján; Izrael és Irán ketten néznek szembe egymással.

Egy végletesen elszigetelt Izrael nem lesz képes szembenézni a kihívással - olyan lesz, mint a száguldó autó fényszórójától megdermedt nyúl. Az elmúlt nyáron, amikor egy pártkatona volt a miniszterelnöke és egy részidős szakszervezeti titkár a védelmi minisztere, Izrael a megszállt területeken működő gyatra és rosszul felfegyverzett palesztin bandákhoz szokott hadseregét vetette be, amely félt attól, hogy veszteségeket szenvedjen el és okozzon. Az eredmény: kudarc a 34 napos miniháborúban, amelyet az Irán támogatását élvező libanoni fundamentalisták csekély számú (ám rendkívül motivált, jól képzett és felfegyverzett) gerillahadseregе ellen vívott. Ez a miniháború teljesen demoralizálta Izrael politikai és katonai vezetését.

Azóta a miniszterek és tábornokok – nyugati kollégáikhoz hasonlóan – csak bambán nézik, ahogy a Hezbollah iráni gazdái ítéletnapi pusztításra alkalmas fegyverekkel szerelkeznek fel. Perverz módon az izraeli vezetők akár még talán örülnek is a visszafogottságot sürgető nyugati presszió-nak. Valószínűleg nagyon szeretnék elhinni azokat a nyugati ígéreteket, hogy valaki, valahogyan – az ENSZ, a G-7 – kikaparja nekik a radioaktív gesztenyét a parázsból. Még olyanok is akadnak, akik hisznek abban a teljesen valószínűtlen forgatókönyvben, hogy a szekuláris iráni középosztály által kezdeményezett rendszerváltás megzabolázza majd az őrült mullahokat.

De térjünk a lényegre: az iráni atomprogram végtelenül bonyolult kihívást jelent egy olyan - korlátozott katonai erőforrásokkal rendelkező - országnak, mint Izrael. Az iraki Oszirak atomreaktor lerombolásából (az izraeli légierő akciója 1981-ben) az irániak levonták a következtetéseket. Megkettőzték és földrajzilag szétszórták a létesítményeiket, és mélyen a föld alá helyezték őket (ráadásul az iráni célpontok kétszer olyan messze vannak Izraeltől, mint Bagdad). Hagyományos fegyverekkel csak egy amerikai méretű légierő volna képes a célpontok megsemmisítésére, ha több mint egy hónapig napi 24 órában dolgozna. Az izraeli légierő, a kommandók és a haditen-

gerészet a legjobb esetben is csak az iráni program egyes alkotóelemeinek kiiktatásában reménykedhetnek. Az egész azonban alapvetően működőképes maradna, és az irániak (ha ez egyáltalán lehetséges) csak még elszántabban törekednének a Bomba kifejlesztésére. Továbbá minden bizonnyal azonnal az egész világra kiterjedő iszlamista terrorhadjárat kezdődne Izrael (és valószínűleg nyugati szövetségesei) ellen, mindent átható gyűlöletkampány kíséretében. Ahmedinedzsád vezényletével mindenki jajongana, hogy az iráni program békés célokat szolgált. És egy hagyományos fegyverekkel végrehajtott csapás legfeljebb egyké évvel vetné vissza az irániakat.

Röviden: a tehetetlen jeruzsálemi vezetés hamarosan ítéletnapi forgatókönyvekkel szembesülne, akár a kevéssé hatékony hagyományos támadást választja, akár azt, hogy megelőző nukleáris csapást mér az iráni atomlétesítményekre, amelynek fontos részlegei nagyvárosokban vagy azok környékén helyezkednek el. Volna gyomruk ehhez? Eléggé elszántak-e Izrael megmentésére ahhoz, hogy megelőzésképpen irániak millióit öljék meg, és végső soron megsemmisítsék Iránt?

Ezt a dilemmát már régen pontosan körülírta egy bölcs tábornok: Izrael nukleáris fegyverzete valójában használhatatlan. Csak „túl korán” vagy „túl későn” lehet bevetni. Az időpont soha nem lesz „éppen megfelelő”. Ha „korán” használják, mielőtt Irán hasonló fegyverekhez jutna, Izrael a nemzetközi pária szerepében találná magát, egy általános muzulmán támadás célpontjaként, egyetlen barát nélkül a világon; „túl későn” azt jelentené, hogy nukleáris fegyvereit az iráni csapás után vetné be. S ennek már mi haszna lenne?

Így hát Izrael vezetői csak összeszorítják a fogukat, és abban reménykednek, hogy a dolgok valahogyan jobbra fordulnak. Hátha az irániak a Bomba megszerzése után „racionálisan” fognak viselkedni?

Az irániakat azonban magasabb szempontok vezérlik, és el fogják indítani a rakétáikat. Az első holokausthoz hasonlóan, a nemzetközi közösség nem fog tenni semmit. Izrael számára mindennek vége lesz néhány perc alatt – nem úgy, mint 1940-ben, amikor a világnak öt hosszú éve volt arra, hogy a kezét tördelje és semmit se tegyen. Miután a Sihabok lecsaptak, a világ mentőhajókat és orvosi segítséget fog küldeni a kevésbé megégetteknek. Nem fogja atombombázni Iránt. Minek tenné, és milyen áron? Egy amerikai nukleáris válasz tartósan elidegenítené az iszlám világ egészét, ezzel elmélyítve és univerzalizálva a civilizációk most zajló összecsapását. És természetesen nem keltené életre Izraelt. (Egy sorozatgyilkos felakasztása talán életre kelti az áldozatait?) Mi értelme lenne hát?

A második holokauszt különbözni fog az elsőtől abban az értelemben, hogy Ahmedinedzsád nem fogja ténylegesen látni és megérinteni azokat, akiknek a halálát kívánja (ez vélhetően csalódást okoz majd számára, mert az Európában, iráni halálbrigádokban letöltött szolgálata során rákaphatott a vér ízére). És valóban nem lesznek olyan jelenetek, mint Daniel Mendelsohn nemrég megjelent könyvében: *The Lost, A Search for Six of Six Million,* (Az eltűntek, A hatmillióból hat nyomában), amely a lengyelországi Bolechowban, 1942 szeptemberében tartott második náci *Aktion*-t írja le:

„Szörnyű eset történt Grynbergnével. A házába behatoló ukránok és a németek szülés közben törtek rá. A háziak sírása és könyörgése nem segített: egyetlen hálóingben vitték el otthonából, és a városháza előtti térre hurcolták. Ott (…) a városháza udvarán egy szemeteskukára fektették, ahol a nagyszámú gúnyolódó és üvöltöző ukrán szeme láttára adott életet egy gyermeknek. A gyereket azonnal kitépték a karjából a köldökzsinórral együtt, és a földre dobták – a tömeg rugdosta, a nőt pedig felállították, vérzett és véres cafatok lógtak belőle, és így állt órákig a városháza falánál, ezután a többiekkel a pályaudvarra vitték, ahol egy Belzecbe (megsemmisítőtábor) induló vonat kocsijába rakták.”

A következő holokausztban nem lesznek ilyen szívszaggató jelenetek vérrel borított elkövetőkkel és áldozatokkal (noha Hirosima és Nagaszaki képeiből ítélve, a nukleáris robbanás fizikai hatásai meglehetősen kellemetlenek lehetnek).

De attól még holokauszt lesz, nem más.

Fordította: Sebes Gábor

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Kedvezményes éves előfizetési díj 15 500 forint
Megrendelhető a szerkesztőségben, telefon: 210-5149, fax: 303-9241
e-mail: **es@es.hu**

SZERETNÉNK ÖNT IS OLVASÓINK TÁBORÁBAN ÜDVÖZÖLNI.

SZERZŐINK A TÉNYFELTÁRÓ ÚJSÁGÍRÁS, A KORTÁRS IRODALOM, PUBLICISZTIKA ÉS GRAFIKA ÉLVONALBELI KÉPVISELŐI.

PÉNTEKENKÉNT KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL VAGY FIZESSEN ELŐ AZ **ÉS**-RE!

ÚJ ANTISZEMITIZMUS

címmel folyóiratunk, a *Szombat* 2006 januárjában komoly közönség- és sajtóvisszhangot kiváltó konferenciát rendezett. Már a rendezvényen s a lapunkban megjelent összefoglalót olvasva is sokan jelezték: szívesen látnák nyomtatásban az előadások teljes szövegét. Olvasóink igényének eleget téve, lapunk a fentivel azonos címmel tervezi kiadni az összes előadást – a kötet várhatóan az ünnepi könyvhéten lát napvilágot.

Ízelítőül addig is több előadás írott változatát olvashatják majd a *Szombat* hasábjain, ezúttal lapunk szerkesztője, Gadó János szociológusét.

GADÓ JÁNOS

A dzsenini vérvád

Az alábbi írás nyolc karikatúra segítségével kísérli meg bemutatni, hogy a mai demokratikus nyugati világ, ezen belül is elsősorban Európa[1] egyik legfontosabb véleményformáló eszköze, a mértékadó sajtó Izraellel kapcsolatos narratívája többrétegű. Miközben – forma szerint – a napi politikai történéseket és ezek hátterét mutatja be, a mélyben mindez időről időre összekapcsolódik a zsidósággal kapcsolatos (elő)ítéletekkel, akár a legrégebben rögzült hiedelmekkel. E látens kapcsolatok válságos pillanatokban a felszínre törnek, s világosan manifesztálódnak.

A médiafogyasztónak – ritka kivételektől eltekintve – nincsen lehetősége, hogy a rázúduló mérhetetlen mennyiségű információt feldolgozza, megfontolt ítéletet alakítson ki róluk, és katarzis során építse újra, miattuk megrendült világképét. Háborúk, természeti katasztrófák, százezrek pusztulása rohan el gyorsvonati sebességgel a képernyőn és a címlapokon, de bármelyik közülük legfeljebb egy hétig lehet vezető sztori. Még kivételnek sem nevezhető egyedi eset az, amikor a médiaszenzációból történelem lesz: 2000. szeptember 11-e, roppant szimbolikus erejénél fogva a tévéképernyőkről egyenesen a történelemkönyvekbe települ át. A nyugati kapitalizmus szimbólumainak tartott ikertornyok pusztulása jelezte: ezen a napon üzent hadat az iszlám fundamentalizmus a Nyugatnak. E nap jelentősége ma már Pearl Harboréval egyenértékű.

De ki emlékszik ma már arra, mi történt 2002 áprilisának első napjaiban Dzseninben? Az átlagos híradónézőnek hosszan kell kotorásznia emlékei között, hogy egy kevéskét összekaparjon belőlük.

Röviden az előzményekről. A 2000. július 25-én kudarcba fulladt Camp David-i béketárgyalások után hamarosan kitört az Al Aksza intifáda, melyben palesztin részről az öngyilkos robbantás bizonyult az egyik leghatékonyabb hadviselési módszernek. Ez a – polgári lakosság ellen folytatott – partizánháború 2002 első hónapjaira már több száz áldozatot szedett Izraelben. Az öngyilkos robbantásnak rendkívül hatékony infrastruktúrája alakult ki, melynek központja a Dzsenin város közepén fekvő menekülttábor volt: itt készítették a robbanóöveket, és innen indították útra a merénylők java részét. Ezt az infrastruktúrát felszámolandó, az izraeli hadsereg visszatért a „békefolyamat" idején egyszer már kiürített városba, pontosabban a menekülttáborba.

A kibontakozó harcok a legnagyobb arányú és legtovább tartó fegyveres küzdelemnek bizonyultak az intifáda történetében. A témára roppant fogékony nemzetközi közvélemény, s ennek első számú alakítója, a *mass media* a szokatlanul súlyos harcok nyomán teljesen elveszítette arányérzékét, s a történteket úgy közvetítette, mintha Dzseninben az apokalipszis szabadult volna el. A tévéképernyőket teljesen betöltő füstölgő romhalmazok, s a harcokból kimenekültek rettentő beszámolói nyomán hamarosan fölröppent a hír, hogy a városban „mészárlás" történt: a nemzetközi sajtó többnyire a „massacre" szót használta, de a „genocide" (népirtás) kifejezés is felbukkant.

Mire pár héttel később – az ENSZ vizsgálata nyomán – bebizonyosodott, hogy összesen 52, túlnyomórészt fegyveres palesztin (valamint 23 izraeli katona) esett el a harcokban, addigra a fenti rémhíreket ezer és ezer alkalommal ismételték el (igaz: többnyire feltételes módban) a tévéhíradókban, a napilapok címoldalain, az ENSZ-közgyűlésen és száz meg száz más fórumon. A tömeggyilkosság/népirtás vádját alaposan rákenték Izraelre, s

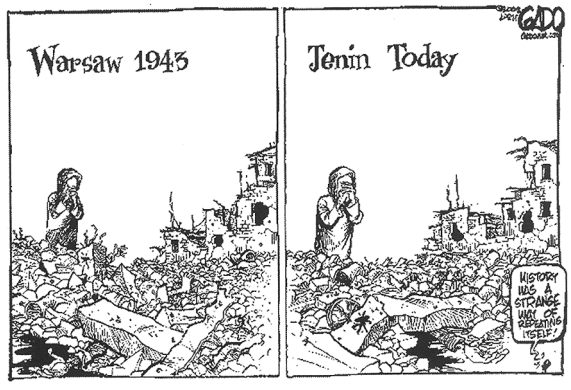
mire kiderült az igazság, a média már rég mással foglakozott. A lapok kötelességszerűen közölték a halottak tényleges számát és azt a tényt, hogy nem volt mészárlás, de egy száraz hír a harmadik oldalon nem ellensúlyozhatta az előző hetekben óránként ismételt sokkoló képeket és bősz elítélő nyilatkozatokat.

Ahhoz, hogy a roppant intenzitással sulykolt vádakat kimossák a médiafogyasztók agyából, a legszélesebb fórumokon, a legnagyobb nyilvánosság előtt kellett volna a vádak alaptalanságát beismerni és az oktalanul kimondott megbélyegző ítélet miatt önkritikát gyakorolni. Ezt azonban senki nem tartotta szükségesnek: sem a média, sem a politikusok, még azok az írók (köztük két Nobel-díjas) sem, akik sürgősen a „tömeggyilkosság" helyszínére utaztak pálcát törni Izrael felett.[2] Holott utóbbiak, a világ lelkiismereteként, a legmagasabb erkölcsi elvek letéteményeseiként szólaltak meg, s így kötelességük lett volna ezen elvek nevében beismerni az igazságot.

Itt belép a képbe egy katonailag nem túl fontos, de szimbolikusan annál nagyobb jelentőségű történet. A harcok egyik mellékállomása volt a Betlehem városában található Születés temploma, melyet – a keresztény hagyomány szerint – Jézus szülőhelye fölött emeltek. Egy csoport palesztin fegyveres, az izraeliek elől menekülve április 2-án gépfegyverrel szétlőtte a templom kapuját, behatolt az épületbe, és elbarikádozta magát. Az izraeli hadsereg válaszul körülvette a templomot. Ekkor majd egy hónapig tartó patthelyzet alakult ki. A helyzet – „a zsidó katonák Jézus szülőhelyét ostromolják" – szimbolikus ereje hatalmas volt, amit a fotósok és a rajzolók nem is hagytak kiaknázatlanul.

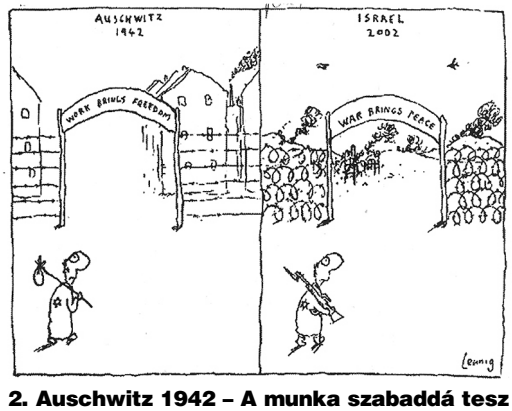
*

És itt térünk vissza az írásunk tulajdonképpeni témájához, a bevezetőben említett rajzokhoz. A grafika – nagyon erősen tömörített szimbolikus elemeivel – rendkívül alkalmas sommás üzenetek, sőt: ítéletek közvetítésére. Kifejezőereje koncentráltabb, mint a híradók filmsorai vagy akár az újságok fényképei. A dzsenini harcokat övező hisztérikus légkör valóságos felhívás volt a rajzolók számára efféle üzenetek közvetítésére. Az alábbiakban, az ebben a légkörben fogant rajzok közül veszünk szemügyre egy csokorra valót. Célunk annak kimutatása, hogy a bonyolult eseménysort egyetlen, nagyon leegyszerűsített jelképbe sűrítő rajzok néha világosan közvetítenek olyan látens tudattartalmakat, amelyek a fejlettebb kommunikációs üzenetekben nem – vagy csak homályos utalás formájában – jelennek meg.

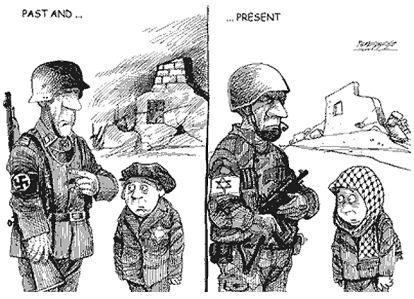

1. Varsó 1943 – Dzsenin ma

Az első rajz (1) eredetileg a *Nation* című kenyai lapban jelent meg.[3] Üzenete világos: a dzsenini menekülttáborban történt rombolást a varsói gettó elpusztításával veti egybe. A rajzot az teszi jelentőssé, hogy 2002 áprilisában a *Le Monde* is leközölte. Hasonló az üzenete Michael Leanig ausztrál rajzoló alkotásának (2), amely a náci

2. Auschwitz 1942 – A munka szabaddá tesz Izrael 2002 – A háború békét hoz

3. Múlt... és jelen

koncentrációs tábor és Izrael közt von párhuzamot. A karikatúra nagy karriert futott be: rengeteg szélsőjobb- és szélsőbaloldali website közölte.[4] Az osztrák *Kleine Zeitung* karikatúrája ugyanezen téma harmadik – ha lehet, még explicitebb – variációja. (3)[5]

4. „Ne aggódj barátom, nem szenvedni voltunk Auschwitzban és Dachauban, hanem tanulni."

Az izraelieket a nácikkal párhuzamba állító rajzoknál is tömörebben adja vissza ugyanezt az üzenetet az olyan kép, amely izraelieket/zsidókat ábrázol náci egyenruhában. Számtalan ilyen rajz közül emeljünk ki egyet az *Ethnos* című görög napilapból (4).[6]

Vajon mi motiválja a világ különböző részein élő rajzolókat, hogy oly mohón keressék a hasonlatot

Izrael és a náci Németország között?

A nyugati világ mértékadó fórumain kialakult egyértelmű konszenzus szerint a szélsőjobboldali antiszemitizmus minden tisztességes fórumon elvetendő, a holokausztagadás pedig egyenesen tiltott (egyes országokban morálisan, másutt jogilag is). Aki ilyesmire vetemedik, az minden tisztességes társaságon kívül reked. Van azonban a holokauszt tagadásának – vagy legalábbis relativizálásának – egy új, hatékony változata. Azt állítani, hogy az izraeliek újabb holokausztot követnek el a palesztinokkal szemben: manapság teljesen szalonképes állítás. A fenti rajzok, amelyek látszólag csak a pusztítás fölött érzett erkölcsi felháborodásnak adnak hangot, valójában ezt a látens üzenetet közvetítik: nem vagyunk erkölcsi adósai a zsidóknak, mert ők sem jobbak nálunk. A motiváció ugyanaz, mint a régi típusú holokausztagadás esetében: a szabadulás vágya a náci népirtásért viselt felelősség alól. José Saramago Nobel-díjas portugál író nem is szégyellte ezt nyíltan megfogalmazni: „A zsidó nép nem érdemel többé rokonszenvet a holokauszt miatt."[7]

Izrael és a náci Németország összevetése közhely Európában (az arabiszlám világról nem is beszélve): ezzel a vélekedéssel mindenfelé találkozhatunk, de a politikai középtől a szélsőbal felé haladva jelenléte egyre intenzívebb. Vezető értelmiségiek, politikusok, médiaszemélyiségek egymással vetélkedve találnak újabb és újabb ízléstelen hasonlatokat e tárgykörben.[8] Az eredmény nem is marad el: a felmérések szerint az európai közvélemény jelentős része magáévá tette ezt a felfogást.[9]

Az ilyen és ehhez hasonló képek jelentős részben a dzsenini harcokat övező hisztéria nyomán jelentek meg a nyilvánosságban. Ez a légkör kitűnő ürügyet szolgáltatott az efféle vélekedések megfogalmazására: szalonképessé tette azt, amit addig talán sokan szégyelltek kimondani.

*

5. Kóser összeesküvés?

A *New Statesman* című baloldali hetilap címlapképe (5) már egy újabb dimenzióba visz bennünket: a brit lobogóba fúródó Dávid-csillag alatt a felirat *„Kóser összeesküvés?"*

A zsidó összeesküvés klasszikus antiszemita toposz: „kanonizált" formája, a *Cion bölcseinek jegyzőkönyve* című koholmány a 20. század első éveiben látott napvilágot. Amint a példa mutatja, a régi formájában immár vállalhatatlan elmélet akár címlapra is kerülhet, ha korszerű, baloldali nyelvezeten, kissé humoros felütéssel, izraeli kontextusban fogalmazzák újra. Az alcím szerint az Angliában működő Izrael-párti lobby bemutatása a sztori célja. [10]

*

Az *Independent* című befolyásos brit baloldali napilap karikatúráján

6 „Mi a baj? Soha nem láttatok még politikust, aki megcsókol egy gyereket?"

(6) a gyermekeket szétmarcangoló Ariel Saron (a mass media kedvenc mumusa) ezt mondja: „Mi a baj, még soha nem láttatok politikust, aki megcsókol egy gyereket?" A

7. Arafatnak nincs karácsony... „De húsvétra szívesen látjuk."

rajz történetéhez annyit: megjelenésekor az izraeli követség tiltakozott, az újság ezt visszautasította, a rajzoló pedig egyenesen megköszönte: ezzel sikerült művének valódi reklámot csinálni. És valóban: 2002-ben ez lett az év politikai karikatúrája Nagy Britanniában. A „mű" valójában nem más, mint a gyerekgyilkos zsidó toposzának felújítása: amit hagyományos nyelven tilos előadni, az egy „tréfás" rajzon, izraeli kontextusban, az ország miniszterelnökének személyét felhasználva szalonképessé válik. S e felmelegített mítosszal még messzebb mentünk vissza az időben, hiszen ez a rémmese ma ismert, „klasszikus" formájában a 12. században jelent meg Európában.

*

A következő rajz (7) megértéséhez az alábbiakat kell tudni: 2001 decemberében az izraeli kormány első ízben nem tette lehetővé Jasszer Arafat számára, hogy szokása szerint részt vegyen a betlehemi karácsonyi misén. Az ekkor már javában tomboló intifáda közepette meg akarták akadályozni, hogy részvételét politikai propagandára használja fel. A *Libération* című francia szocialista napilap erre az alábbi rajzzal reagált: a szöveg szerint „Arafatnak nincs ka-

rácsony, de – így a keresztet ácsoló Ariel Saron – húsvétra szívesen látjuk". Ez utóbbi mondat, a rajzzal együtt világosan a keresztre feszítésről szól. A tettes: Saron (az izraeliek), az áldozat: Arafat (a palesztinok). Mindez a zsidóellenes előítéletek még mélyebb rétegét, a Krisztus-gyilkosságot jeleníti meg – ismét csak izraeli kontextusban, politikailag korrekt köntösben.

Az olasz *La Stampa* karikatúrája (8)[11] már a Születés templomát körülvevő izraeli katonákra utal (anélkül, hogy a templomot megszálló palesztin fegyveresekre akárcsak célozna). A jászolban térdelő kis Jézus egy Dávid-csillagos tankkal néz farkasszemet: „Csak nem akarnak megint kicsinálni?" A szövegbe iktatott

8. Páncélosok a jászolnál... „Csak nem akarnak megint kicsinálni?"

„megint" szó világosan tanúskodik arról, hogy a Krisztus-gyilkosság vádja a rajzoló számára változatlanul érvényben van. A zsidókkal szembeni legősibb vád tehát izraeli kontextusban, baloldali nyelven újrafogalmazva szintén szalonképes, semmi kivetnivalót nem tartalmaz.

A szintén olasz *Corriere della Sera* 2002. március 31-i számában megjelent rajzon Ariel Saron ül Jézus sírján. Alatta a felirat: „Nem támad fel."[12]

A Jézus személyét az izraeliekkel direkt módon összefüggésbe hozó rajzok még ezekben a napokban is inkább kivételt jelentettek. Ám ezek nem holmi marginális megnyilvánulások voltak, hanem inkább a jéghegy csúcsának tekinthetők: az ősi mítosz modern variációja (zsidó katonák Jézus szülőhelyén) ugyanis e napokban teljesen fogva tartotta a nagyközönség fantáziáját. A közönség szolgálatában álló demokratikus média is ekképp interpretálta a történteket: izraeli katonák ostromolják a Születés templomát. A tudósítók csöppet sem zavartatták magukat attól a ténytől, hogy nem az izraeliek, hanem a palesztinok törtek be erőszakkal a templom épületébe.[13] Kivételesen tisztán mutatkozott meg ebben az esetben, hogy a lelkekben élő ősmítosz felülírja a valóságot a tévé képernyőin és az újságok oldalain egyaránt.

*

Az európai köztudat megtalálta a módját, hogy a (dicséretes módon) elfojtott antiszemita tudattartalmakat – a holokauszt megkérdőjelezését, az összeesküvés-elméleteket, a gyerekgyilkossággal és Jézus megölésével kapcsolatos fantáziákat – baloldali, politikailag korrekt formában adja elő. Freuddal szólva: az elfojtott visszatért. A dzsenini harcokat övező hisztérikus légkörben a nyugati nyilvánosság kontrollmechanizmusai újra meg újra felmondták a szolgálatot, az elfojtások megszűntek, s az addig látens indulatok és ítéletek megjelentek a nyilvánosságban.

Az Izraellel kapcsolatban ez idő tájt megjelent számtalan karikatúra közül olyanokat választottam ki közlésre, amelyek nem finomkodó utalásokkal, hanem agresszív nyíltsággal fejezik ki mondandójukat. A Dzseninnel kapcsolatos kommunikációban, 2002 áprilisában nem az efféle megnyilvánulások voltak túlsúlyban, de az akkori légkör logikus következményei voltak.

A média alapvető üzenetét e napokban így lehet summázni: „nem lehet tudni, valóban tömeggyilkosságot követtek-e el az izraeliek a menekülttáborban". Ekképp megelőlegeztek egy súlyos vádat, amire nem volt bizonyíték. Ám a szavakban csupán kérdésként megfogalmazott vádra a képek igenlő választ sugalltak: a tévéképernyőkön (hamis módon) füstölgő romtengerként bemutatott menekülttábor apokaliptikus víziója nagyon alkalmas volt arra, hogy a varsói gettóval kapcsolatos asszociációkat idézzen föl. A fenti rajzok egyértelműen igenlő válasza a vádakra pedig logikusan következett a kérdések és sugallatok után.

*

A Dzsenin körüli hisztériát semmiféle különösebb lelkiismeret-vizsgálat nem követte a nyugati nyilvánosságban. (A fenti rajzokon csak a zsidó szervezetek és médiumok háborodtak föl.) A harcok lezárultával a közvélemény és a média szokás szerint napirendre tért az ügy fölött, és tovább lépett a soron következő aktuális esemény felé. Az európai közvélemény nem óhajtotta tudomást venni, hogy tudatának miféle mélységei tárultak föl 2002 áprilisában.

Ezek után logikus a kérdés: aki saját motivációit nem ismeri, az mennyire lehet tisztában önmaga valós szándékaival, és „békepolitikája" mennyire lehet hatékony?

Mindezek tisztázatlan voltát jól példázzák a „nyugati békeaktivisták": 2002–2003-ban a közel-keleti konfliktus sajátos szereplői. Nem a palesztinok jogaiért tüntetőkre gondolok itt, hanem azokra, akik a helyszínre utaztak, hogy ott – úgymond – a békéért tegyenek. Fellépésük igen sajátos volt: konfrontációk idején megpróbáltak a két fél közé állni, hogy megakadályozzák az összeütközést. (Halála után világszerte ismertté vált egy amerikai lány, Rachel Corrie esete, aki egy izraeli bulldózer elé állva próbálta egy palesztin ház lerombolását megakadályozni, s eközben halálos balesetet szenvedett. Történetéből – heves vitákat kiváltó – színdarab is készült az Off-Broadway egyik színházában.)[14]

Aki azonban kicsit is ismeri az intifáda természetét, az tudja, hogy ez

valójában nagyon sajátos partizánháború, ahol a partizánokat nem hegyvidék vagy kiterjedt erdőség, hanem a sűrű civil lakosság védi. A kamerák előtt palesztin civilek és izraeli katonák összecsapása zajlik, a palesztin fegyveresek pedig meghúzódnak a civilek között/mögött. Így tehát a „békeaktivisták", akik beállnak az izraeli katonák és a palesztin tüntetők közé, valójában a palesztin forgatókönyv szerint játszanak a nyugati médiának: civilek az izraeli katonákkal szemben. Más szerepet játszanak tehát, mint amit állítanak/hisznek magukról. S az önnön cselekedeteikről alkotott torzkép logikusan következik motivációik hiányos ismeretéből.

*

Önkép és valóság e különbsége gyakran jellemző a nyugati (elsősorban az európai) politikára is. Miközben azt állítják/hiszik magukról, hogy a békéért cselekszenek, gyakran valójában a konfliktust (is) gerjesztik. Amiként igaz ez a média szerepére, úgy vonatkozik ez a nagypolitikára is, amint azt a következő példa mutatja. A palesztin menekülteket segélyező ENSZ-szervezet, az UNRWA kritikusai számtalan alkalommal rámutattak már, hogy a szervezet által fenntartott táborokban a szélsőséges fegyveres szervezetek az urak, így az ide érkező ENSZ-segélyek jelentős részére ők teszik rá a kezüket. E forrásokból aztán természetesen az Izrael elleni fegyveres harcot finanszírozzák – vagyis az adakozók, a menekültsegélyezés nemes ügyét támogatva, valójában a konfliktust gerjesztik.

A helyzet paradox: minél több energiával, pénzzel és médiafigyelemmel járul hozzá a nyugati világ a válság „megoldásához", valójában csak annál jobban gerjeszti azt. A zavaros önkép, a zavaros szándékok így vezetnek zavaros politikához. S ahogy ez a forgatókönyv a konfliktus minden újabb fejezeténél megismétlődik, az ismert mondást adaptálva kijelenthetjük: aki nem érti saját cselekedeteit, arra van ítélve, hogy megismételje azokat.

Jegyzetek

[1] Írásomban párhuzamosan használom a „Nyugat" és az „Európa" kifejezéseket. Megállapításaim a nyugati világra, de ezen belül elsősorban és hangsúlyosan Európára vonatkoznak.

[2] Juan Goytisolo spanyol, Breyten Breytenbach dél-afrikai és Wole Soyinka (Nobel-díjas) nigériai író az „Írók Nemzetközi Parlamentje" héttagú küldöttségével a harcok után a helyszínen jártak. A *Le Monde* 2002. április 16-i számában súlyos szavakkal ítélték el Izraelt. Breytenbach egyebek közt „Herrenvolk"-nak nevezte az izraelieket. José Saramago Nobel-díjas portugál író (szintén a delegáció tagja) egyenesen Auschwitzhoz hasonlította a történteket. (Idézi az *Independent* 2002. április 6-i száma.)

[3] *Nation,* 2002. április 25.

[4] A rajzot a 2006 novemberében Teheránban rendezett holokausztgúnyoló pályázaton is kiállították mint beérkezett pályaművet, de ez ellen a rajzoló tiltakozott.

[5] *Kleine Zeitung,* 2004. május 19. Az újság szerkesztősége az Anti Defamation League tiltakozása nyomán elnézést kért a rajzért.

[6] *Ethnos,* 2002. április 7.

[7] Idézi a *New York Times,* 2003. október 15.

[8] Az efféle megnyilvánulásokból olvasható egy (angol nyelvű) válogatás az alábbi website-on: http://www.seconddraft.org/impact_west.php

[9] A *Corriere della Sera* olasz napilap 2004. január 26-i száma szerint a kérdezettek közel 40 százaléka azonosul az ilyen állításokkal. A *Jerusalem Post* 2004. december 7-i száma egy németországi felmérést ismertet, amely szerint a kérdezettek több mint fele egyetért azzal az állítással, hogy az izraeli bánásmód a palesztinokkal „nem nagyon különbözik" attól, ahogy a nácik bántak a zsidókkal.

[10] *New Statesman,* 2002. január 14. (Rá három hétre, február 7-én, a felháborodás nyomán a szerkesztő elnézést kért, mondván, „nem voltak antiszemita szándékai".)

[11] *La Stampa,* 2002. április 3.

[12] A rajzot sajnos nem tudtam megszerezni.

[13] A Születés temploma körüli konfliktusról részletesebben lásd: Gadó János: *Pillanatfelvétel. A magyar sajtó Izrael-képe – 2002. április.* In: *Antiszemita közbeszéd Magyarországon 2002–2003-ban.* B'nai B'rith Első Budapesti Közösség, 2004.

[14] Lásd: www.mynameisrachelcorrie.com

Zsidó „tér

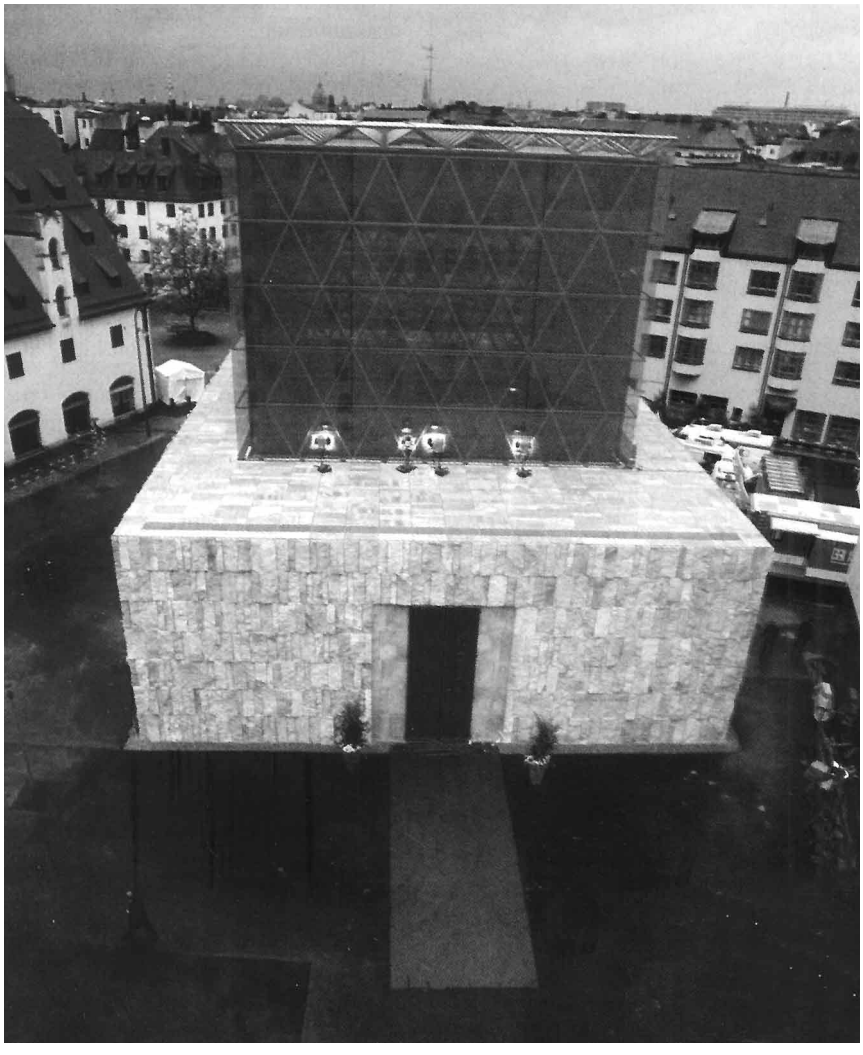
2006 novemberében, Münchenben adták át a nyilvánosságnak a német zsidóság új büszkeségét, a zsinagógából, közösségi központból és múzeumból álló épületegyüttest. A 70 milliós költség egyhetedét maguk a zsidó közösség tagjai tették le az asztalra, míg a többit – különféle konstrukciókkal – a Németországi Zsidók Központi Tanácsa szerezte meg.

Charlotte Knobloch, a Központi Tanács elnöke már 1985-től szorgalmazta, hogy Münchennek új zsinagógája legyen. Az ötletet nem holmi anakronisztikus restaurációs elképzelés, hanem az indokolta, hogy a „régi", német zsidóság mellett egyre inkább érezteti a hatását és számbeli fölényét a volt szovjet tagköztársaságaiból érkező, az 1990-es években – gyakran Izraelen keresztül – Németországba települt zsidóság. Nekik köszönhetően a mai müncheni zsidóság lélekszáma meghaladja a kilencezret.

A városi tanács 1999-ben döntött úgy, hogy teret biztosít egy zsidó épületegyüttesnek: zsinagógának, közösségi központnak és múzeumnak. Münchennek a háború előtt három zsinagógája volt, a holokausztban azonban kettő a város 4500 zsidó polgárával együtt a vészkorszak áldozata lett. Az ortodoxia az új zsinagógában is tetten érhető, ahol modern mechice választja el egymástól a nőket és a férfiakat.

A helyet végül a belváros központjának számító Marienplatztól pár száz méterre lévő St. Jakobsplatzon találták meg. A teret, ahol korábban kápolnák és templomok álltak, 1944 kará-

foglalás” Münchenben

A müncheni zsinagóga új épülete

csonyán bombatámadás érte. Bár 1956-ban felszenteltek itt egy katolikus templomot, s a müncheni Városi Múzeum is a téren van, bőven volt még hely az új építkezésre.

Magának az épületnek külön magyar vonatkozása is van. A zsinagóga bronzkapuját – ahogy azt Robert Guttman is elmondta – Szentendrén készíttették el, mert nem találtak olyan mestert Bajorországban, aki a kívánalmaknak eleget tudott volna tenni. Lehoczky János és fia, Tivadar készíttették el a közel hatméteres bronzreliefet, melynek – ahogy azt Wagner István írja – „A kapu homloklapján az öntött, gravírozott, csiszolt, majd patinázott fémtáblák Mózes tízparancsolatának számait idézik dekoratív héber írással, háromszögekből álló rasztermezőben. Az ajtó belső felületén a tízparancsolat első szavai olvashatók hasonló stílusban…” A terméskőbe illesztett kapu súlya öt tonna. Mind a zsinagóga alapkőletétele (2003) mind átadása (2006) november 9-ére, a Kristallnacht évfordulójára esett. A Tóra-tekercsek bevitele után a müncheni hitközség nyílt napot tartott, mely annyira sikeres volt a maga több mint tízezer látogatójával, hogy decemberben egy második nyílt napot is tartani kellett, amelyen közel hétezren voltak.

De nem pusztán az „Ohel Jakob”-nak nevezett zsinagóga készült el, hanem a múzeum is, melynek első és második emeletén időszaki kiállítások, könyvtár és olvasóterem található. A földszinten állandó gyűjtemény mutatja be a helyi zsidóság történetét, s természetesen könyvesbolt és kávézó is várja majd a vendégeket.

A központ hipermodern biztonsági berendezései, jórészt héberül is beszélő biztonsági személyzete komoly költségvetési tétel. A tervezők nem rendőrökkel és katonákkal, hanem high-tech berendezésekkel igyekeztek biztonságossá tenni az intézményt. A biztonsági rendszereket az épületen belülre telepítették. A központban kiváló kóser étterem található, melyet az egész város számára nyitottá akarnak tenni. Itt kapott helyet a zsidó iskola és óvoda, valamint imaterem, konferenciatermek, irodák és az egyéb helyiségek. A zsinagógát földalatti folyosó köti össze a közösségi épülettel.

Bár az új központról, annak indokoltságáról, anyagi terheiről számos vita folyt a német zsidóságon belül, nagyon fontos szempont az, amelyet a budapesti születésű Robert Guttman, a müncheni hitközség elöljárója, a német cionista szövetség vezetője fogalmazott meg: „Münchenben eddig a zsidó intézmények szétszórtan, hátul, a kis mellékutcákban voltak eldugva. Most visszajöttünk a centrumba, kijöttünk a fényre.”

Hogy ez az optimizmus, a német zsidóság nem is annyira szimbolikus „térfoglalása” mennyire megalapozott és tartós, azt kizárólag az idő fogja bebizonyítani.

N. A.

Források:
Wagner István: Bajor zsinagóga magyar bronzkapuja, ÉS, 2006. november 3.
„Congregational Conflicts”. In: The Jerusalem Report, 2007. január 8., 28–30.

Szépségkirálynők. És zsidók

Az 1976-ban rendezett Miss Universe-t a világ nagy szépségkirálynő-versenyeinek során először izraeli versenyző nyerte meg. Zsidó szépségkirálynők azonban többször is diadalmaskodtak különböző nemzetközi szépségversenyeken.

A keszthelyi tisztiorvos, Simon István lánya, az akkor 19 éves Böske 1929-ben elnyerte a Magyarország szépe címet, s ezzel jogot nyert arra, hogy részt vegyen mind a Párizsban rendezett, második alkalommal kiírt Európa szépe, mind az Egyesült Államokban rendezett Miss Universe versenyen. A párizsi versenyt Simon Böske megnyerte, a texasi Galvestonban azonban Ausztria szépe, a nála egy évvel idősebb bécsi Lisl Goldarbeiter, a szegedi származású zsidó díszműkereskedő, Goldarbeiter Izsó lánya vitte el a pálmát. Lisl Goldarbeiter a II. világháború után Szegeden ment férjhez, és ott is élt 1996-ban bekövetkezett haláláig.

Korunk négy jelentős, az egész világra kiterjedő szépségversenyének – a Világszépe, a Föld szépe, a Nemzetközi szépség és a Miss Universe – egyikét először 1976-ban nyerte meg nemcsak zsidó, hanem izraeli versenyző. A vezetéknevét utóbb Morra héberesítő Rina Messingernek az akkor még a brit koronához tartozó Hong Kongban rendezett Miss Universe-versenyen való jelenléte hatalmas biztonsági kockázatot jelentett, például a döntőre nem engedtek be televíziós kamerákat. A győzelem után a tízezer dolláros fődíj egy részét sebesült izraeli katonák gyógyulására felajánló Messinger így nyilatkozott: „Nem vagyok politikus. Azt hiszem, az, hogy én lettem a Miss Universe, megmutatja az embereknek: Izraelnek van a háborús arcán kívül másik arca is.”

Linor Abargil

Alexandra Rosenfeld

Lisl Goldarbeiter

Rita Messinger

Bár Izrael a földrajzi értelemben vett Európán kívül fekszik, Izrael képviseltetni szokta magát az Európa szépe versenyen, amit 1994-ben az izraeli Lilach Ben-Szimon nyert meg.

Egyszer, 1998-ban történt meg, hogy az 1951-ben útjára indult Világszépe versenyen izraeli versenyző győzött. A 19 éves Linor Abargilt a verseny előtt két hónappal Olaszországban megerőszakolták, ő pedig ezt követően nem tipikus módon viselkedett: sok, a megerőszakoltságát szégyenlő nővel ellentétben a nyilvánosság és a hatóságok elé vitte az ügyet, sőt: fölszólította nőtársait, hogy nemi erőszak esetén kövessék példáját.

Miután az 1986-os születésű Alexandra Rosenfeld 2005-ben

Orosz ajkú skandinávok

megnyerte az Elzász szépe, tavaly pedig a Franciaország szépe versenyt, az októberben, Kijevben megrendezett Európa szépe versenyen sem talált legyőzőre. A franciaországi antiszemiták egyik kedvelt céltáblájává vált Rosenfeld már Franciaország szépe volt, amikor 2006 februárjában részt az Ilan Halimi brutális meggyilkolását követő nagy anti-antiszemita tüntetésen.

A nyájas olvasónak nyilván örömkönnyek gyűlnek a szemébe: az egyesült államokbeli Palm Springsben októberben megrendezett Meleg világszépe verseny első díját a 37 éves izraeli Nátán Saked nyerte meg. A verseny erejét mi sem mutatja jobban, hogy nemzetközi mezőnyben a Vatikán is képviseltette magát. Tovább emeli a hír fényét, hogy a magyar Gyöngyösi Nándor közönségdíjat nyert…

Bár nemzetközi szépségversenyt nem nyert, érdemes pár szót szólni a posztpuskási kor talán leghíresebb élő magyarjáról, a Gábor Zsazsa néven elhíresült Gábor Sáriról. A február 6-án tizedik ikszébe lépett díva már az 1933-as szépségkirálynő-választáson Magyarország szépének első udvarhölgye, három év múlva pedig már Magyarország szépe volt. 1938-tól 1940-ig Ankarában élt egy török diplomata feleségeként, majd 1941-ben az Egyesült Államokban telepedett le. Az összesen nyolc érvényes és egy érvénytelen házasságot kötött Gábor Sári 1952-től filmezett. Bár néhány híres film főszereplője volt, színészi karrierjénél nagyobb hírnevet szerzett neki botrányos magánélete. Érdekes, hogy jelenlegi házassága több mint húsz éve tart a nála huszonöt évvel fiatalabb anhalti herceggel, Frigyessel.

Szegő Péter

„Ez az én hazám, itt akarok élni, ne vegyétek el népem szabadságát” – énekli Tallinn óvárosának főterén egy hatalmas gyerekkórus: száz meg száz szőke gyerek, élükön egy észt nemzeti viseletbe öltözött karnaggyal. A megakoncert végén a karnagy – aki mintha egy Andersen meséből lépett volna elő – az angol királynőhöz lép, és mélyen meghajol. A baltikumi látogatáson tartózkodó brit uralkodó jelenléte bíztatás a kicsiny Észtországnak: „a nagy testvér óvja szabadságotokat”. A fogadtatás ennek megfelelő.

A zsidó közösségi ház halljában két-három nyugdíjas nézi tévén a látványos rendezvényt, és oroszul fűznek hozzá megjegyzéseket. Körülöttük jönnek-mennek a többiek: vetnek egy pillantást a képernyőre, szólnak egy-két elismerő szót, de a lelkesedés nem érinti meg őket. Az észtországi zsidók kétharmada nem „őshonos”, egymás közt szinte mindig oroszul beszélnek. Lojális állampolgárok, de a helyi nemzeti érzelmek távol állnak tőlük.

Az orosz nyelv dominanciája miatt az észt anyanyelvűek így kissé margóra szorulnak a közösségben. De nem csak azért, mert kevesebben vannak. A Chabad Lubavics (valamint más vallásos zsidó mozgalmak) komoly infrastruktúrával rendelkeznek a volt Szovjetunió területén, rengeteg könyvet adtak ki orosz nyelven. A zsidó hagyomány, történelem, szépirodalom jelentős része oroszul férhető hozzá. Észtül mindebből alig olvasható valami.

Orosz nyelven folyik az oktatás a zsidó iskolában is, ám a minisztérium már felhívta a figyelmüket arra, hogy szíveskedjenek észt nyelvre átváltani. (Az iskola állami intézmény.) Határidő egyelőre nincs, a felszólításnak fokozatosan kívánnak eleget tenni. Az észtet egyelőre idegen nyelvként tanulják a diákok, az angollal és a héberrel együtt. Emiatt több, az észt nyelv helyzetével elégedetlen szülő már kivette gyerekét az iskolából.

GENIUS LOCI

Észtországban – Litvániával ellentétben – nincsenek mély gyökerei a zsidóságnak. A cári Oroszországban ez a zsidók számára tiltott terület volt. A függetlenség kikiáltásakor, 1918-ban mindössze négyezren éltek itt. 1941-ben, a Szovjetunióra támadó nácik csak egy hónap múlva értek Tallinnba, így a négyezer zsidóból háromezer el tudott menekülni. A közösség nem volt olyan nagy, ennél fogva a holokauszt sem érintette a helyi zsidóságot olyan mélyen, mint Litvániában. A szovjet korszakban Észtország vonzó hely volt a zsidók számára, még a Baltikumon belül is itt volt a legnagyobb szabadság. Ez volt a „Nyugat”, itt lehetett a legnagyobb eséllyel kivándorlási engedélyt kapni.

Tallinnban a közösség egyetlen épületet kapott vissza a már lezárult kárpótlás során: egykori iskoláját, amelyből közösségi házat varázsoltak. Ifjúsági központ, idősek klubja, zsinagóga, iroda, iskola, konyha – mind elfér a tágas épületben. „Nekünk hála Istennek nem jár semmiféle kárpótlás”, mondja mély meggyőződéssel az egyik helyi vezető.

A házat egészen másként rendezték be, mint Vilniusban. Ott a függőleges tagolás, az emeleten elhelyezkedő irodák hierarchikus viszonyt sejtettek; itt az elrendezés horizontális: az összes iroda a földszinten van – kivéve a lubavicsi rabbiét. A „vilniusi Síp utcával” ellentétben itt inkább „tallinni Bálint házról” beszélhetnénk.

Észtországi utamat szervezve, egy Juka nevű személlyel leveleztem, akiről csak sejtettem, hogy nő lehet. Mint kiderült, Juka szikrázóan kék szemű, szőke orosz lány (akinek ere-

Az épülő új zsinagóga

deti neve Julija volt, csak itt Tallinnban „észtesítették”), az elnök titkárnője, aki a gyakorlati ügyeket kézben tartja. Általában: a kulcspozíciókban inkább nők ülnek. A jelenlegi elnök is nő, Cilja Laud főállásban minisztériumi osztályvezető, az észtországi kisebbségi oktatás felelőse. Nő volt az előző elnök is. Irodája mellett a másik szobában, az ifjúsági programokat három fiatal lány szervezi. Mintha a női emancipáció terén élenjáró skandináv országok szelleme lebegne a tallinni zsidó közösségi házban. Úgy tetszik, a protestáns Észtország mentalitása nagyon megfelel az orosz ajkú helyi zsidóknak.

– A közösség halad az önfenntartás felé – magyarázza Stefan Oskar, a Joint Párizsban élő európai főnöke, aki átutazóban van itt. – Öt éve még a költségek 90 százalékát adta a Joint, ma már csak 70 százalékát. Az emberek hajlandók a zsebükbe nyúlni és fizetni a közösség számára.

LIBERALIZMUS

A közösségi iskola diákjainak csak a fele zsidó. „Miért ne vennénk föl nem zsidó gyereket, ha szeretne ide járni?” – kérdi Lev Kempa, a zsidó hagyomány tanára. Valószínűleg nem is igen van más választásuk, mert a tanulók létszáma csökken: tíz éve még 260 volt, most már csak 190. A zsidók között nincsen nagycsaládos.

Lev Kempa mélyen hagyománytiszteló, mélyen liberális és mélységes szerelem fűzi az orosz irodalomhoz. (Észtül nem is beszél.) Izraelben élő orosz nyelvű költők verseit ajánlja figyelmembe. Szerinte a nem zsidó növendékek semmivel sem érdeklődnek kevésbé a tradíció iránt – sőt gyakran épp fordított a helyzet: a vegyes családokban a nem zsidók inkább asszimilálódnak a zsidókhoz, mint fordítva. Az is előfordul, hogy otthon egyszerre gyújtják meg a hanukai és az ádventi gyertyákat. Kempa ezt bátorítja, mint a multikulturalizmus minden fajtáját. Ezt is meg kell becsülni -mondja -, hiszen a fiatalok között alig vannak vallásosak.

Ezt péntek este magam is megtapasztalom: az emeleten berendezett zsinagógában a rabbi mellett hatan köszöntik a szombatot: öt tizenéves fiú, meg egy harminc körüli, egyenruhás férfi, az észt határőrség hadnagya. (Türelmesen megvárják, amíg interjút adok a helyi orosz nyelvű rádiónak a magyar zsidókról, akik itt rettentő egzotikusnak tűnnek.) Miután minjen nincs, egy kis énekléssel, egy-két ima recitálásával és beszélgetéssel telik az idő. A ház többi helyiségében eközben egyéb programok zajlanak: jiddis klub, táncház. Vannak, akik még dolgoznak. Pluralizmus van: a szombatfogadás csak egy program a sok közül.

VILÁGI ZSIDÓK, ORTODOX RABBI

Az „istentisztelet” végeztével a rabbi meghív vacsorára. Míg a metsző szélben loholunk a lakása felé, kicsit panaszkodik: korábban Argentínában volt sliach (persze megtanult spanyolul) ahol a helybéliek temperamentuma nagyon megfelelt neki. Ott aztán lehetett táncolni és énekelni! Észtországban ez keserves: énekelni még csak-csak hajlandók, kissé vonakodva, de a táncra alig lehet az ittenieket rávenni. Nehezen tud megbarátkozni a tartózkodó északi mentalitással. (A fiatalok ezt kissé másképp mesélik: ők eleinte szívesen táncoltak volna, de amikor látták, hogy a rabbi szétválasztja a fiúkat és a lányokat, inkább eloldalogtak, és emeleti klubjukban táncoltak kedvük szerint.)

Smuél Kot lubavicsi rabbi egy új ház hetedik emeletén él családjával, tágas lakásában. A nem egészen harminc éves fiatalember, és még fiatalabb felesége öt gyereket nevel. Valószínűleg ők az egyetlen tórahű életet élő zsidó család egész Észtországban.

Nem baj – megteremtik hozzá az infrastruktúrát. A tágas közösségi házhoz hozzátoldanak egy kissé futurisztikus stílusú, csupa üveg, új épületszárnyat. Itt lesz az új zsinagóga (igaz, hogy már van egy), a mikve, a kóser étterem. Ezekre egyelőre nincs igazán szüksége a teljesen szekuláris közösségnek, de a rabbi a jövőnek dolgozik. S egyidejűleg erősíti saját pozícióit: a közösségi házban csak befogadták, míg az új épületben a maga ura lesz. Itt működik majd a (három éve alapított) zsidó tudományok szabadegyeteme is.

– Sokszor tanakodtunk, vajon ne hívjunk-e másik rabbit? – mondja Marina Asztanovszkaja, a Joint baltikumi koordinátora, aki emancipált nő: fiús frizura, nadrágkosztüm, határozott, bár barátságos fellépés jellemzi. Személye valósággal a lubavicsi életmód antitézise.

– De minden alkalommal ugyanoda jutottunk – folytatja -, egy másik rabbi jelenléte csak konfliktust gerjesztene. Így inkább próbálunk egymáshoz alkalmazkodni.

A rabbi nemrég azt ajánlotta: kóser húst hozat az öregek konyhájára, ahol

jelenleg „kóser stílusú” ételeket főznek. Nagyon jó – válaszolta Marina -, adjon be egy pályázatot. A rabbi persze nem pályázott: a tórahű életvitelt pályáztatni számára méltatlan dolog. Most az új épületben kóser éttermet fog nyitni, már keresi hozzá a menedzsert.

Smuél Kot lubavicsi rabbi (középen)

ÖREGEK A KIDUSON

Szombat délelőtt a zsinagógában vagy 20-25 (nagyobbrészt idős) ember gyülekezik. Istentisztelet után a kiduson rövid előadást kell tartanom a magyar zsidókról. A két fő kérdés: hány zsidó van Magyarországon, és mekkora az antiszemitizmus? A nyolcvanezres számot örömteli csodálkozással hallják: – Ilyen sok?! – Észtországban 1995-re háromezren maradtak.

Beszélgetünk: egy idős férfi öt perc alatt gyorsan elmeséli az életét. A történet 1941-ben kezdődik: a nácik elfoglalták a falujukat valahol Belorussziában, és őt az egész családjával együtt belelőtték egy árokba. Mindenkije odaveszett, de ő csak megsebesült. Bujkált, gettóba került, megszökött, megint bujkált. A háború után nem csinált karriert, kétkezi munkás lett, küszködött. Harminc éve él Észtországban. Két gyereke született, ők is egyszerű emberek. Valószínűleg minden újonnan érkezőnek elmeséli a történetét, de nem könnyebbül meg: fakó a hangja, megtört a tekintete.

Josef Kats egy zsidó ifjúsági szervezet aktivistája, újságíró, idegenvezető. 1996-ban érettségizett a zsidó gimnáziumban. Elvégezte az egyetemet, nem volt lebírhatatlan gond számára, hogy észt nyelven kellett tanulnia. (Az orosz ajkú zsidók ebben erősen különböznek a lakosság 35 százalékát kitevő orosz kisebbségtől: utóbbiak tiltakoznak, szervezkednek, orosz nyelvű magánegyetem alapításán fáradoznak, míg a zsidóknak nem okoz különösebb gondot az észt nyelv elsajátítása.)

Josef városnéző sétára visz: a szépen felújított óvárosban megmutatja azokat a házakat, amelyeket a kárpótlás során egy hajdani zsidó befektető két unokája kapott vissza. Az óvárosi könyvesboltban megismerkedünk az antiszemita irodalommal, amely – demokráciához illően – észt és orosz nyelven is hozzáférhető. Az észt nyelvű irományok szovjet zsoldban álló zsidó kommunistákról, holokauszttagadásról, szovjeteknek ellenálló, a nácikkal szövetséges észt hősökről szólnak. Az orosz antiszemita irodalom sokrétűbb és gazdagabb: a klasszikus és a modern zsidógyűlölet számos változatban olvasható. Josef egy alkalommal cikket írt a helyi orosz nyelvű lapba: mégiscsak tűrhetetlen, hogy az ilyen irományokat egy polcon árulják Nagyezsda Mandelstam memoárjával! Az írásnak meglett a hatása: a zsidóellenes irodalom ma már külön polcon várja az érdeklődőket.

Mindamellett a zsidó téma nem központi ügy az észt nyilvánosságban – magyarázza Josef. A közvélemény csak akkor elégedetlenkedik, amikor a Simon Wiesenthal Központ valamelyik észt nemzeti hősről kimutatja, hogy a nácikkal kollaborált.

A félhivatalos észt álláspontot e kérdésben az egyik legtekintélyesebb politikus, Mart Laart volt miniszterelnök fogalmazta meg: „Voltak olyan észtek, akik a német megszállók bíztatására részt vettek zsidó és roma lakosok legyilkolásában. Tettüket nem menti, hogy ezt a németek parancsára tették. Ugyanakkor nem lehet azt mondani, hogy ezért Észtország vagy az észt nép bűnös, mert ezek egyéni cselekedetek voltak.”

Észtország – EU-taghoz illően – megtette a zsidóság felé a szükséges gesztusokat: a holokauszt emléknapját törvénybe iktatták, az egykori tömeggyilkosságok helyén emléktáblát állítottak. A jeruzsálemi Jad Vasem emlékhelyen a népek igazai között egy észt férfi neve is olvasható: Uku Masing író egy zsidó diákot bújtatott a háború alatt.

Gadó János

A fenti írás riportsorozatunk utolsó része, melyet az Európai Unióhoz csatlakozott új tagországok zsidó közösségeiről készítettünk.

Tallin óvárosa

Zsidómentő arab

A Yad Vasem által adományozott „Világ Jámborai” címet a mai napig 21 ezer ember kapta meg. A legtöbben (sokak számára ez talán meglepetés), 5733-an lengyelek, majd utánuk következnek a hollandok, 4513-an. 600 magyar érdemelte ki ezt a kitüntetést. 60 moszlim zsidómentő – csaknem mindegyikük boszniai vagy albán – kapta meg a címet, ám arab nincs közöttük. Illetve, eddig egy arab sem volt közöttük, most azonban Dr. Robert Satloff amerikai kutató felterjesztette a Yad Vasemnek az 1997-ben elhunyt Haled Abdel Wahab tunéziai földbirtokos nevét, és kérte, hogy részesítsék a „Világ Jámborai” kitüntetésben.

A náci megszállás idején a több mint fél milliós észak-afrikai zsidóság éppúgy üldöztetéseket szenvedett, mint európai sorstársaik, de a náciknak nem volt idejük és lehetőségük deportálni őket a haláltáborokba. Satloff, aki mintegy hat éve kezdte el ezirányú kutatásait, abból a feltételezésből indult ki, hogy csakúgy mint Európában, itt is kellett lenniük zsidómentőknek. Feltételezése helyesnek bizonyult. Haled Abdel Wahabról röviddel halála előtt, a Los Angelesbe vándorolt Annie Bucharis számolt be Satloffnak. Wahab birtokán 24 zsidót – köztük Annie-t – bujtatott a német megszállás végéig. Nem ő volt az egyetlen. Sokan az életüket kockáztatták a zsidók megmentése érdekében. Külön említést érdemel az elkobzott zsidó vagyonhoz való viszony. Algír város imámja például egy vallási utasítást adott ki, amely megtiltotta a moszlimok számára, hogy részesedjenek a zsidó vagyontárgyakból. Satloff szerint eddig

Madzsali Wahbi, a Kneszet drúz elnökhelyettese

főleg azért nem derült fény ezekre a tettekre, mert a történészek nem is nagyon igyekeztek rájuk találni. A Yad Vasem például csak másfél évvel ezelőtt közölte az első történeti munkát, az arab világban lezajlott náci zsidóellenességről, jegyezte meg Satloff, és felhívta a kutatók figyelmét, hogy e téren fel kellene gyorsítani a kutatásokat, mert nem sokáig lesz olyan ember, aki tanúskodhat az arab zsidómentők tetteiről.

IZRAEL ELSŐ ARAB MINISZTERE

Az arab–zsidó vagy arab–izraeli viszonylatban több más „első eset” is adódott az utóbbi időben. Raleb Madzsadla munkapárti képviselő az első arab-moszlim miniszter Izrael 59 éves történelmében (drúz miniszter már volt). Ehud Olmert miniszterelnök „történelmi eseménynek” minősítette Madzsadla kinevezését, a szélsőjobboldali „Otthonunk Izrael” (Jiszrael Beitenu) párt képviselőnője, Eszterina Tartman viszont „a cionizmus elárulásának” nevezte (a párt mégis a kormányban maradt: úgymond „belülről” kíván az árulás ellen küzdeni). És lehet, hogy egy még nagyobb horderejű esemény tanúi lehetünk nemsokára: miután Mose Kacav elnök kényszerszabadságra ment, az államelnöki tisztet a kneszet elnöknője, Dalia Itzik látja el; Itzik februárban Amerikába látogat, és távolléte idején a kneszet egyik elnökhelyettese lesz az ideiglenes államfő. A helyettesek egyike, Madzsali Wahbi drúz, míg a másik, Ahmed Tibi, arab képviselő. Ha Itzik rájuk hárítja a feladatot, akkor Izrael történetében először egy nem zsidó lesz az ideiglenes államfő. Igaz, hogy ez csak egy elméleti lehetőség: a kneszet elnökének hét helyettese van, mást is megbízhat az elnöknő, nem csak drúz, illetve arab helyettesét.

Yehuda Lahav
(Tel-Aviv)

One World...

The Jerusalem Report gives you what no other magazine offers: a penetrating firsthand look behind the local, national and international headlines in the dynamic Jewish World.

We connect you to a shared experience.
We connect you to your world.

...Just Pages Apart

Subscription Information at:
The Jerusalem Report, P.O. Box 1805, Jerusalem 91017 Israel
E-mail: jsubs@jreport.co.il Website: http://www.jrep.com
Tel.: 1-800-574-574 Fax: 972-3-5613699

Őskutatás

– Halló, jó napot kívánok, egy lehetséges távoli rokona megbízásából keresem Önt. Ugye unokaöccse annak a Klein Mózesnek, akinek a felesége annak idején… Talán e cikk olvasói között is vannak, akik kaptak már meglepődve – váratlanul – hasonló telefonhívást. Bizonyára volt, akit talán sosem látott, távol élő unokatestvérrel, vagy rég elfeledett rokonokkal hozott össze így a sors, vagyis a családfakutató. Még olyan szerencsések is vannak, akiknek esetleg váratlan örökség pottyant így az ölébe, míg másoknak szomorú, vagy éppen kellemetlen családi titkok szakadtak a nyakukba a múltból.

„Amikor a saját családfámat kutattam, és a világ másik végén felhívtam valakit, hogy talán rokonok vagyunk (én addigra már biztos voltam benne), egyszer megtörtént, hogy az illető azt mondta, hagyjam békén, őt ez nem érdekli. Pedig a többség nagyon kedves, még ha meg is lepődnek, amikor ilyen ügyben telefonálunk, vagy éppen becsöngetünk valahová” – mesélt tapasztalatairól Koltai András, aki Kinpán Gabriellával együtt működteti a Jewishroots nevű családfakutató céget. „Egyszer Zsámbokon, Gödöllő közelében kutattunk, s a zsidó temetőt keresve, megállítottuk az első szembejövőt, s akkor ez az ember meg tudta mutatni azt is, hogy hol lakott a család, akiket kerestünk („A Strausszok voltak itt az egyedüli zsidók”), s megtaláltunk a temető sarkában három igen romos sírt, sőt még élő rokonnal is találkoztunk.”

Krausz Károly és családja, 1886, Budapest (A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár tulajdona)

A családfakutatás bizalmi dolog – állítják egyhangúlag a szakemberek –, s nem csak kitartás, gyakorlat, türelem, jó és kreatív memória, de em-

pátia és nem utolsósorban óriási tapintat is szükséges a sikerhez. Van olyan szakember, aki a titoktartást olyannyira komolyan veszi, hogy még név nélkül sem szívesen mesélt a korábban kutatott esetekről. Ez érthető is, hiszen sokszor családi tragédiák, öngyilkosságok, törvényen kívüli gyerekek kerülnek elő, derülnek ki a kutatás során: „Volt egy család három gyerekkel, ahol az anya halála után az apa bánatában kifeküdt a hóba, hogy tüdőgyulladást kapjon, s a felesége után haljon. Mivel a feleség zsidó volt, az apai nagyszülők nem akarták felnevelni az unokákat, ezért kettőjüket az anya rokonaihoz küldték, ám a harmadikat letagadták, s árvaházba dugták. Aztán néhány évvel később az apai nagymama a halálos ágyán bevallotta, hogy mit tett, s az anyai ági rokonok ekkor a harmadik gyereket is megkeresték. Vannak vicces történetek is: egy családban, ahol az 1850-es években élt ükapáról mindenki úgy tudta, hogy Írországból származott el, és a csinos magyar lányok miatt házasodott ide, több generációval később kiderült, hogy az illető sosem járt Írországban, beregszászi zsidó családból származott. Ráadásul a felesége mellett néhány faluval arrébb volt egy élettársa is, akitől szintén születtek gyerekei. Később, a feleség halála után ezt az asszonyt is elvette, s még vagy nyolc gyerekük született” – mesélte Kinpán Gabriella.

A Magyarországon működő zsidó családfakutatók elsősorban külföldi ügyfelektől kapnak megbízást. Az Amerikából, Izraelből, de akár Törökországból érkező felkérések mögött legtöbbször a magyar származású, de már külföldön született utódok kíváncsisága áll, akik sokszor élő rokont remélnek találni. Van olyan is, hogy egy „gazdátlan” amerikai örökséghez segítenek a magyar családfakutatók – sikerdíjért – örököst találni. „Minden megbízás sajátos, egyszer például egy amerikai ortodox fiú keresett meg minket egy igen zavaros történettel – mesélte Kinpán Gabriella –, két nevet adott meg, hogy vagy így hívták a rokonait, vagy úgy. Aztán három telefonhívásból kiderült, hogy a mamája – aki eléggé vallásos volt – letagadta a fiának, hogy az egykori férje nem volt zsidó, és kitalált egy történetet. Közben kiderült, hogy az apa rokonai, egy végtelenül egyszerű család itt, Magyarországon már régóta kereste a fiút, még írtak is neki egy lapot karácsonyra, de a fiú, miután megköszönte a segítségünket, nem akart többé hallani ezekről a rokonokról.”

Magyarország uniós csatlakozása óta különösen sok az izraeli megkeresés a magyar állampolgárság megszerzése reményében, állítják a családfakutatók. Bár ehhez a magyarországi születést igazoló anyakönyvi kivonat nem elegendő, s a gyerekkorukban innen elkerültekről – hacsak iskolai papírjaik nincsenek meg – nehéz bizonyítani, hogy „életvitelszerűen” az országban éltek, mesél a megbízások másik típusáról a „civilben” közgazdászként dolgozó Koltai András.

A kutatók többsége saját családfája után nyomozva került kapcsolatba a genealógiával. Kárpótlási ügy miatt kezdte kutatni családja múltját Bürg Judit is: „Be kellett adnunk a papírokat az elhunyt hozzátartozók után. Lágert járt édesanyám Auschwitzban elhunyt anyjáról úgy tudtuk, hogy Gyöngyöspatajon született, de ott erről semmilyen dokumentumot nem találtunk. Anyám, szegény, teljesen magába roskadt, hogy akkor most hol született az ő anyukája, hogy nem tud róla egy csomó mindent. Ezután én megpróbáltam utánajárni, s kiderült, hogy mivel a dédapám intéző volt különböző uradalmi birtokokon, ezért rengeteg helyen megfordult a nyolcgyerekes család, s kiderült, hogy a nagymamám egy Gyöngyös közeli pusztában született. Aztán megnéztem a nagyapám iratait is, és így tovább…”

Egészen véletlenül kezdett foglalkozni családfakutatással Kiss József, amikor húsz évvel ezelőtt, egyetemistaként a könyvtárban, a kikért orvosi hetilap helyett egy zempléni ortodox újságot kapott a kezébe. S ha már kihozták, elkezdte olvasni, s mivel ő is arról a környékről származott, érdekesnek találta. Elkezdte gyűjtögetni az adatokat a helyi zsidó családokról, és saját elmondása szerint háromnégy év alatt „beledolgozta” magát a családfakutatásba. Megtanulta, hogy mit és hol lehet kutatni, melyik forrás mennyit ér, melyik adat megbízható, s melyik az, amit csak óvatosan lehet kezelni.

Az elmúlt 15-20 évben nagyon megnőtt az érdeklődés a Magyar Országos Levéltárban tárolt, 1895 előtti felekezeti anyakönyvek, összeírások adatai iránt. Az intézményben megforduló napi 50-70 kutató kétharmada családfát kutat vagy magánemberként, vagy a témával foglalkozó 8-10 cég képviseletében – tájékoztatta a *Szombat*ot Berkes József, a levéltár főlevéltáros-genealógusa. A mormon egyház által 1959 és 1964 között mikrofilmre vitt anyagok olvasásához esetenként várakozni is kell az óbudai épületben. Az interneten is elérhető katalógusban való sikeres kereséshez legalább a keresett személy születési helyének és vallásának ismerete szükséges. Az izraelita családok kutatása a legnehezebb, véli Berkes József, részben mert nagyon mozgékony, sokszor lakhelyet változtató rétegről volt szó. Előfordult, hogy a nagyszülő mondjuk Fiumében, a fia Kassán, s az unoka Pesten született. Az egykori monarchia területén élő családok történetét kutatóknak esetenként több mint tíz országból kellene információt beszerezniük. Megnehezítik a kutatást a gyakori – hazafiasságból, bizonyos pozíció betöltése miatti szükségből, illetve különösen a második világháború előtt és alatt félelemből tett – név- és vallásváltoztatások. „Aki 200-250 évvel ezelőttig vissza tud vezetni egy zsidó családfát, az már nagyon sikeres kutatónak számít” – összegezte tapasztalatait a szakember.

A szilágysomlyói Hauser család az 1800-as évek végén

Magyarországon a 19. század végétől kötelező a polgári anyakönyvezés (bár ezt az ortodox zsidók nem vették túl komolyan), de már 1850-től kötelező volt a zsidó családok felekezeti anyakönyvezése. Voltak régi hitközségek, mint például Lovasberényben, ahol már az 1700-as évektől rendszeresen vezették az anyakönyvet, bár az anya nevét ezek nem jegyezték. Korábban is voltak úgynevezett körülmetélési könyvek (a gyermek és az apa nevét tüntették fel héber betűkkel, jiddisül).* Ugyanakkor a születési anyakönyvi kivonat sem mindig teljesen megbízható, hangsúlyozta Kiss József: „bár a polgári anyakönyvek a szülők korát is jegyezték, ám ezt sokszor hallás után, esetleg egy szomszéd „bemondása” nyomán írták be, így aztán egy-egy személyre vonatkozóan három-négy különböző születési dátum is előkerülhet”. „Az anyakönyvi adat az, ami biztos” – véli Bürg Judit, ám ő is hozzáteszi, hogy nagyon sok a névváltozat a helyesírási és kiejtési eltérések, hibák miatt: így lesz a 19. század elején még Deuchtként jegyzett családból először Deicht, majd Teicht. „A Monarchia izraelita lakosai németül intézték hivatalos ügyeiket, magyarul beszéltek szomszédaikkal, jiddisül beszéltek maguk között és héberül imádkoztak. Ezért aztán ezen nyelvek mindegyike előfordul az anyakönyvekben” – írja a www.jewishroots.hu, míg Bürg Judit arra hívta fel a figyelmet, hogy a neveknek nem a hivatalos változata szerepel az anyakönyvekben. „A Lina utalhat Karolinára vagy Paulinára, míg a Róza, Rozália például Száli néven, az Eszter Nettiként szerepel az iratokban. „Előfordult olyan is, hogy valakit Nettiként anyakönyveztek, Johannaként ment férjhez, és Annaként szerepelt a halotti dokumentumban. Ilyenkor a születési év viszonylag pontos ismerete és a szülők neve segít beazonosítani az illetőt.”

A családfakutatás egyszer tengernyi papírmunka, máskor izgalmas nyomozás: „Van, hogy négykézláb mászva keresünk egy sírkövet valamelyik elhanyagolt temetőben” – mesélte Kinpán Gabriella. „Hasznosak az egykori gyászjelentések is: az elhunytat gyászolók listája plusz adatot jelent a családról, s a korabeli újságok tudósításai pedig a keresett család életkörülményeiről is árulkodnak – legalábbis a módosabbak esetében, bár ez nagyban függött attól, hogy mennyire volt liberális az adott sajtótermék” – ismertette a több tízezer gyászjelentésből álló gyűjteménnyel bíró Kiss József, aki a használható források között említi a katonaköteles fiatalok adatait tartalmazó „állítási lajstromokat” is.

A levéltári kutatásoknál az időbeli

Schillinger Olga és Anna, 1910-es évek, Szeged (Magángyűjtemény)

korlátozások jelentenek nehézséget: a születési dokumentumok 90 év, a házassági anyakönyvek 60 év, a halotti anyakönyvek pedig 30 év eltelte után kutathatók, bár ez alól felmentést lehet szerezni. A levéltári dolgozók jóindulatától is nagyban függnek a családfakutatók – állítják egyöntetűen a szakemberek. Amikor például egy mikrofilmtekercsen együtt szerepel a kutatható és a korlátozás alá eső időszak, akkor előfordul, hogy egy az egyben megtagadják annak kiadását. Ugyanakkor jó tapasztalatokról is beszámolnak: „van olyan vidéki levéltár, ahol még a függönyöket is kimossák, ha tudják, hogy kutatni megyünk" – mesélte Kinpán Gabriella.

A különböző célú összeírások, népszámlálások is forrásul szolgálnak a családfakutatáshoz (s ez utóbbiak a vagyoni helyzetről is tájékoztatást adtak), bár az adatokat ellenőrizni kell, mert soknemzetiségű ország lévén, az összeírók nem feltétlenül beszélték a megkérdezettek nyelvét, „így sokszor zagyvaságot is leírtak" – int óvatosságra Bürg Judit, aki hivatkozott az 1848 előtti adóösszeírásokra is. Az első ilyen fennmaradt dokumentumok 1725-ből valók, s a türelmi adó miatt összeírt zsidók héber nevét latinul, gót betűkkel tüntetik fel: Isacus Moises, Jacobus Abraham stb.

Az interneten elérhető források is óriási segítséget nyújtanak a profi és az amatőr családfakutatóknak egyaránt: www.jewishgen.org, www.oroklet.hu, a holokauszt áldozatairól a www.yadvashem.org, az Amerikába kivándoroltakról a www.ellisisland.org.

A gyakorlott kutatóknak természetesen a fentieken kívül megvannak a bejáratott útjaik a keresett információ megszerzésére, de ennek részleteit szakmai titokként kezelik. A családfakutatás ára tízezertől több százezer forintig terjedhet, attól függően, hogy egyetlen nevet vagy fényképet, vagy éppen egy egész családfát rendel meg az ügyfél. A megrendelő, hangsúlyozzák a kutatók, nem a talált eredményért, hanem a ráfordított munkáért fizet.

Horn Gabriella

* A Monarchia területén élő zsidó családokat a 18. század végén II. József rendeletben kötelezte a német családnevek felvételére.

Hirdetésszervezőt keresünk

Jutalékos rendszerben dolgozó, gyakorlattal rendelkező hirdetésszervezőt keres a Szombat szerkesztősége.

Jelentkezés fényképes önéletrajzzal az info@szombat.org e-mail címen.

Botlatókövek

Júniustól Magyarországon is

Egy halott tragédia, tíz halott hatalmas tragédia, hatmillió halott statisztikai adat. Ez ellen a téves közhiedelem ellen kíván küzdeni immár Magyarországon is a német–magyar Stolpersteine- (körülbelül: kőakadályok) projekt.

Európa-szerte egyre több városban lehet találkozni Gunter Demnig alkotásaival. Az 1947-ben Berlinben született, Kölnben élő művész kis betonkockákra applikált réztáblára vési az elhurcoltak nevét, születésének és deportációjának időpontját, valamint meggyilkolásának helyszínét. Az így készült, macskakőre emlékeztető kőakadályt az áldozat utolsó lakhelyének bejárata előtt a járdába illeszti. Mára mintegy tízezer ház bejárata előtt található ilyen kőakadály, Berlinben 1400-at, Hamburgban 1600-at helyeztek el eddig, s vannak kőakadályok Hollandiában, Olaszországban, Ausztriában – többek közt Hitler szülővárosában, Braunauban – és Lengyelországban is.

Vannak olyan városok – mint München –, ahol politikai okokból nincsenek kőakadályok. Az észak-rajna-vesztfáliai Krefeldben például a helyi hitközség – egyetértve a városi tanáccsal – azt szerette volna elérni, hogy ne legyenek kőakadályok a városban, mert úgy vélték: így az áldozatok neveit folyamatosan lábbal fogják tiporni. Végül kompromisszum született: csak abban az esetben teszik ki a kőakadályokat, ha mind a ház mostani tulajdonosa, mind az adott áldozat hozzátartozói jóváhagyják azt.

Voltak olyan háztulajdonosok, akik attól féltek, hogy házuk veszít az értékéből a közvetlenül előtte, a járdán elhelyezett kőakadály miatt.

A Stolpersteine kezdetektől fogva állami támogatás nélkül, teljes egészében az elkötelezett polgárok lendületéből, munkájából – és főleg adományaiból – él. Minden egyes követ ugyanis privát adományból finanszíroznak. Németországban 95 euró – mintegy 25 ezer forint – szükséges egy kő letételéhez. Az anyagi háttér biztosítása után helyiek – gyakran fiatalok, iskolások – segítenek a szervezésben: felkutatják az áldozatok pontos adatait, kiderítik elhurcolásuk történetét, illetve fölkeresik a még élő hozzátartozókat.

Gunter Demnig 2005 októberében megkapta Németország legmagasabb kitüntetését, a Németországi Szövetségi Köztársaság Érdemrendjét, 2006 augusztusában pedig Köln díszpolgárává választották.

A tervek szerint 2007 júniusában helyezik el az első kőakadályt Magyarországon. Demnig – saját, csak német nyelvű honlapja szerint – április 27-én vagy 28-án Budapesten tart előadást a Stolpersteine-projektről, majd június és augusztus között a német–magyar kulturális együttműködéseket támogató Bipolar segítségével több magyarországi településen elhelyezi az első kőakadályokat. A 2B Alapítvány és a kölni NS-Dokumentationszentrum (Nemzetiszocializmus Dokumentációs Központ) közös kiállításon mutatja be a magyar közönségnek Demnig eddigi munkáját. A szervezők szándékai szerint a magyarországi kőakadályok és a projektet kísérő kerekasztalviták közös gondolkodáshoz vezethetnek a magyar és a német múltföldolgozás kérdéseiről.

Sz. P.

A gyanakvás kora

Koós Annával beszélget Csáki Márton

Koós Anna – egykori férjével, Halász Péterrel együtt – társalapítója volt a hetvenes évekből ismerős Dohány utcai lakásszínháznak, illetve az 1976-os Magyarországról való kiutasításuk után munkájukat New Yorkban folytató társulatnak is, mely Squat színház néven vált ismertté. Több mint egy évtizeddel a rendszerváltás után jutott tudomására, hogy szülei az ÁVH – a kommunista diktatúra politikai rendőrségének – munkatársai voltak. A Szücs-titkárság „likvidálása" után két évvel anyja egy évre börtönbe került – zsidó származása mellett feltehetően soméros múltja is szerepet játszott abban, hogy a tervezett cionista orvosper egyik vádlottjának szerepét akarták ráosztani. Megmenekült, de 1968-ban – röviddel a „prágai tavasz" eltiprása után – öngyilkosságot követett el. Szembesülve a tényekkel, Koós Anna először a névváltoztatásra gondolt. Aztán inkább könyvet írt örökségéről: A nem kívánt hagyaték *kétségtelenül az utóbbi évek egyik legbátrabb munkája.*

– Szülei egy diktatúra kiszolgálói voltak, egyben annak a rendszernek a bürokratái, amelyik önt és társait megfosztotta állampolgárságuktól. Melyiket volt nehezebb feldolgozni?

– Igazán azzal volt szörnyű szembesülni, hogy azok a szülők, akiket én ismertem, 1945 és 1953 között az ÁVH-nál dolgoztak.

– Ön előtt hogyan és mikor vált mindez bizonyossá?

– Erről beszámolok a könyvben. Röviden, tizennyolc éves koromban, 1966-ban, apám titoktartás mellett közölte, hogy 1953-ban anyám nem Moszkvában volt, hanem börtönben. Többé nem volt szó az ügyről, és akkor nem is érdekelt. Amit először komolyan vettem, az Varga László történésszel való találkozásom volt 2002-ben. *Kádár János bírái előtt* című könyvének idevonatkozó részletei átgondolt kutatás eredményei.

– Félig tudatosan döntött a művészet mellett, hogy kibújhasson a rendszer alól. Sem ön, sem környezete nem politizált, nem ismerte az ötvenes éveket. Ennyire általános volt ez még az értelmiségiek, ellenzékiként számon tartott művészek körében is?

– Pontosabb lenne talán minket az ellenkultúra részeként számon tartani, mintsem politikus gondolkodókként. A korabeli status quo teljes elutasítása természetes, mondhatni ösztönös volt.

– Említi a bensőséges családi hangulat hiányát, azonban édesanyjával történt utolsó találkozásának leírása már másféle viszonyról tanúskodik. Érzékenyen érintette a csehszlovákiai invázió: tiltakozó levelet írt, és a munkahelyén kitűzte a faliújságra. Ez – a börtön után és az akkori Kossuth Kiadóban – jelentős tett.

– Anyám nekünk nem szólt a levélről. Élete utolsó évében többet láttuk egymást, de akkor sem beszélgettünk hosszasan.

– Valóban a gyerekei kérdezősködése késztette e vállalkozásra?

– Inkább úgy fogalmaznék, hogy az én tudatlanságom. Nem tudtam nekik pontos választ adni. Fontosnak tartom a folytatólagosságot, hogy a következő generáció ismerje a múltját: könyvemet már lefordítottam angolra.

– Támadtak nehézségei a kutatás során?

– Külföldi állampolgárként érkeztem vissza, nem voltam szakmabeli és így tovább. Héthónapos procedúra volt, mire az aktákhoz jutottam, noha hiányzott olyan, ami máshol már megjelent. Kevesen publikálnak ebben a témában, mintha nem akarnának szembenézni a múlttal. Nem utasítottak el, de kifejezetten gyanakodva tekintettek rám. Több ismerősöm ma is azt mondja, meg kellene „értenem" a szüleimet, fátylat kellene borítani a történtekre. De akkor végleg benne maradunk ebben a pokolban.

– A rokonai is így vélekedtek. Szakadtak meg családi kapcsolatai?

– Igen, az öcsém egyenesen úgy gondolja, hogy a szüleim helyesen tették, amikor hallgattak, mert lám-lám, nem találnak „megértő" magyarázatra. A nagybátyám is elutasította az érveimet, nem vette jó néven, hogy őszintén megírtam, amit megírtam. A szüleim ifjonti lelkesedésére, elvakultságára való hajlamukra apellált. Ezt elutasítom, hiszen a fennmaradt szövegekben az anyám utal arra, hogy hamis vallomást írattak alá a foglyokkal. Tehát tudta. Ijesztő. Néha eszembe jut az az anya, akit én ismertem, akiről mindez fel sem volt tételezhető, de nem a szüleim személyét, hanem rettenetes, visszavonhatatlan tetteiket ítélem el.

– „Nem az empátia a múlt felidézésének záloga." Elég kemény szavak. Sokat küszködött, míg elérte ezt a megismerő-kívülálló hangnemet?

– Előre elhatározott hozzáállás volt. Egy erőszakszervezet működtetésében való részvételről van szó!

– Az empátiát hiányolók fejében egy másik érv is felmerülhet: az édesanyja zsidó volt. Vagy a zsidóság sem tartozott az otthoni beszédtémák közé? Pontosan a hangnem miatt feltűnő, mekkora ér-

Fotó: Tóth Csilla

deklődéssel vetette bele magát zsidó gyökerei felkutatásába.

– Annyira nem tudtam semmit, hogy gyerekként nekem *tetszett* az anyám unokahúgának karján lévő tetoválás. Az írás során sokat tanultam a zsidóság szokásairól és történetéről, meglepetésként ért, mennyire közelről érint. Engem érdekelt, bár másokat már kevésbé, miért volt annyi zsidó az ÁVH-nál: nem hinném, hogy mindenkinél bosszúvágyról lett volna szó, noha a személyes életutakban szerepet játszhatott a holokauszt. Ám akkor sem a gyilkos politikai rendőrséghez kellett volna csatlakozni. Ezeknek a zsidóknak – csakúgy, mint mindenki másnak – el kell számolniuk erkölcsileg védhetetlen tetteikkel.

– Ezek szerint az akták teljes nyilvánosságra hozatala mellett van. Hacsak el nem késtünk vele.

– Feltétlenül: nem lehet kikerülni, méghozzá részleteiben érdemes megismerni, különben homályos általánosság marad a múlt. Családon belül és nyilvánosan is fontos átbeszélni, kollektív és egyéni felelősség kérdése a feldolgozás módja, minősége.

– Az „emlékezet helyeivel" sincs megelégedve. Kedves szerzői – Howard Zinn, Arendt, Améry – és egy-egy New York-i múzeum látogatásának élménye, mintha egy másféle érzékenységre tanították volna: én például nem vettem észre, hogy az emléktáblák nem az áldozatoknak, hanem a szervezeteknek „állítanak emléket".

– Igen, még New Yorkban jöttem rá, hogy a hivatalos történetírás mellett létezik egy olyan is, amelyik nem a hatalom, hanem úgymond a szenvedők oldaláról kísérli meg bemutatni az eseményeket. Nem hiszem, hogy emlékhely illeti meg az ÁVH-t vagy a nyilas pártot. Az installációk, a múzeumlátogatót lehengerlő „autentikus" technológia a sztereotípiákat erősítik, kimerevítik a múltat.

– Jelezte, hogy a színházról nem kíván beszélni, de Halász Péter halála óta több ezzel foglalkozó könyv jelent meg. Nem tervezi feldolgozni életének ezt a szakaszát is?

– Túlzásoktól és igaztalan történetektől hemzsegő mítoszteremtés folyik körülöttünk, ami az ő 1985 utáni önálló színházi hagyatékát is károsítja. Sem a lakásszínháznak, sem a Squat színháznak nem volt „vezetője". A hetvenes években a második nyilvánosság körei hol nézők, hol alkotók voltak – ebben a közegben kereste a társulat a maga színi alternatíváit. Szeretném tisztázni, hogy a III/III-as dossziék – volt szerencsém kutatóként elolvasni – nem a színház hiteles történetét tartalmazzák, hanem valótlanságokat állítanak. Hogyne foglalkoztatna a színház, ám ez mégsem jelenti azt, hogy a következő könyvem erről szól majd.

„…a kommunizmus is bűnös volt”

Vári György és Novák Attila legutóbbi írásai után viszonylag hosszas vita bontakozott ki a lap internetes fórumán. Személy szerint engem két dolog zavar mostanában: egyrészt régi vesszőparipám, hogy nem tudom elfogadni a kommunizmus bűneinek relativizálását, másrészt meglep, hogy a lap az őszi események magyarázására kizárólag az egyik politikai oldal kliséit használja.

Álljon itt egy idézet Novák Attila írásából: „…a magyarországi jobboldal vezérlőhajójától átvette azt a hamis történelemszemléletet, mely szerint a kommunizmus és a fasizmus egy és ugyanaz…” Ez a „negatívum” egy olyan cikkben jelent meg, melyben a szerző (helyesen) elemzi az interneten fellelhető szélsőjobboldali, már-már nyíltan a nyilas antiszemitizmust idéző retorikát. Korábban elolvastam szintén Novák Attilának a parlamenti választásokat értékelő írását. Ott is felkaptam a fejem egy mondaton: „Megbukott a jobboldal harcos antikommunizmusa is.” Itt a jobboldali „komcsizás” egy értelmetlen, céltalan politikai fegyverként tűnt fel. És első körben Vári György írásában is az az egyesek érzékenységét figyelmen kívül hagyó módszer zavart, hogy a szerző Orbán lejáratására Sztálint használja (amúgy eszem ágában sincs a cikkben kigúnyolt újságírói módszert bármilyen formában megvédeni, mert elítélem azt, ahogyan a szerző is). Vagyis annak ellenére, hogy maga a *Szombat* nem egyszer körbejárta már a kommunizmusnak a zsidóságra ható negatívumait, ezekből a „beszúrásokból” úgy érzem, mintha hiányozna az őszinte empátia azokkal szemben, akiknek családját az elmúlt diktatórikus rendszer tette tönkre.

A magyar társadalomnak az antiszemitizmussal szembenéznie morális kérdés. Nem lehet más, mivel a holokauszt során az országnak felelőssége volt többszázezer ártatlan ember meggyilkolásában. A mai magyar zsidóság jogosan várja el ezt a szembenézést. Ahhoz viszont, hogy mindez érdemben elkezdődjön, szükséges az olyan légkör a társadalomban, hogy a morál legalább az értelmiséget és a véleményformálókat elérje. És itt jön az én aggodalmam. A XX. században a fasizmuson túl a kommunizmus is bűnös volt, ezt senki sem szokta vitatni. Embereket, családokat ölt és tett tönkre, igaz, nem származási alapon, de társadalmi osztályok, netán politikai nézetek alapján. Épp ezért – bár nyilvánvaló, hogy más a fasizmus és más a kommunizmus – tudomásul kell venni: jogos érzékenységet sért az, hogy a mostani elit (média, politika, gazdaság) jelentős mértékben a régi elit továbbélése. Vagyis ma Magyarországon bizonyos szemszögből igazságtalan helyzet alakult ki, ami mindenre alkalmas, csak egészséges társadalmi folyamatok elindítására és a morális szemlélet megerősödésére nem. Ezt a kommunizmussal szembeni érzékenységet semmilyen aktuálpolitikai magyarázat nem tudja enyhíteni, akik ezt nem látják, úgy járnak el, mint az antiszemiták, amikor a holokausztot néhány zsidó származású ember történelmi szerepével próbálják igazolni. Ha

nem akarjuk az antiszemitizmus megerősödését, nem akarhatjuk a kommunizmus túlélését sem, mert a kettős mérce nem fog működni. (Ettől még természetes, hogy a zsidóság a háború előtti és alatti történésekre sokkal érzékenyebb, csak legyen empátiánk.) Remélem, a probléma többet megér, mintsem hogy elintézzék azzal az egyszerűsített aktuálpolitikai szlogennel, hogy mit dumál itt bárki, úgyis ott van Pozsgay és Szűrös a jobboldalon (ahogyan ez a vitafórumon is felmerült). Persze igazuk van, de ennél azért komolyabb ügyről van szó. Ezért kapom fel a fejem a cikk elején idézett apró megjegyzéseken. És nem vicces számomra, hogy bármilyen szövegkörnyezetben bármilyen céllal Sztálinozunk (ahogyan Vári György tette viccesnek szánt írásában).

Van egy másik aggodalmam is. A *Szombat* következetesen ügyelt arra, hogy az általános politikai kliséken felülemelkedve, olyan zsidó fórum legyen, amely mindenkihez elviszi a zsidó kultúrát és a sajátos zsidó szempontokat aktuális bel- és külpolitikai kérdésekben, továbbá folyamatosan felhívja a figyelmet az antiszemita jelenségekre. Le a kalappal, ahogyan – a szerkesztőség többségének közismert politikai nézetei ellenére – végigvitték a parlamenti választások előtti időszakot. Ezért lepődtem meg a lap decemberi számának főszerkesztői cikkén. Az őszi események interpretálásának lényege: „…Porig kell alázni azt, aki le merte győzni a Vezért…” Ennyi? Orbán nem viselte el, hogy Gyurcsány nyert a választásokon? Semmi más nem történt ősszel? Semmi más oka nem volt az eseményeknek, mint hogy Orbán meghülyült? Nincs a történé-

seknek más olvasata? Ha már beszállunk a magyar belpolitikába, nem érdemes megjeleníteni egy másik szempontrendszert? Tévedés ne essék: ha egy zsidó lap szóvá teszi a tüntetéseken megjelenő antiszemita jelenségeket, ha elítéli az árpádsávos zászlók lengetését (nevetséges, ahogyan a jobboldali sajtó egy része mindezt megpróbálja kimagyarázni), akkor igaza van, és senki se szólhat egy szót sem. De azért ennél többről van szó ma Magyarországon!

A fórumban a vita egyesek részéről eljutott oda, hogy a lap eljárását kifogásolók „korlátozni akarják a zsidók szólásszabadságát", mondván: azt állítjuk, hogy a zsidók ne politizáljanak. Isten ments! Csak annyit állítunk (a többes számot azért használom, mert a *Szombat*nak jóval több és komplexebb világnézetű olvasója van, mint szerintem gondolnátok), hogy ha a zsidóságot direkten nem érintő belpolitikai kérdések kerülnek felvetésre, annak több olvasata van, az nem olyan egyszerű kérdés, mint mondjuk elítélni minden antiszemita jelenséget. Viszont, ha ezekben a kérdésekben a lap szerkesztői eljutnak arra a következtetésre, hogy a zsidóság szempontjából mindig csakis és kizárólag az egyik oldalnak lehet igaza, ráadásul annak retorikáját és kliséit elkezdi a lap egy az egyben beépíteni úgy, hogy a másik szempontrendszer meg sem jelenik – amit természetesen megtehet –, akkor az olvasótábor le fog csökkenni kizárólag az egyik politikai nézetrendszerhez tartozókra, kontra a megátalkodott antiszemitákra. Ezt pedig én nagyon sajnálnám. Talán nem baj, ha kimondom: ha ezen az úton indulnak el, akár akarjátok, akár nem, azt sugalljátok: az egész zsidóság egysíkúan gondolkodik. A „független zsidó közéleti lap" feliratnak megvan a felelőssége. Nem az antiszemiták meggyőzése a cél, mert azok menthetetlenek, de a zsidóság érdekében történő, a zsidóság sajátos szempontjait figyelembe vevő, és a két oldal holdudvara között zajló értelmes párbeszéd fenntartása szerintem mindannyiunk érdeke.

Engedjék meg, hogy javasoljak két témát, amit talán érdemes megvitatni a lap hasábjain, bemutatva több szempontrendszert. Egyrészt érdemes lenne megvizsgálni, hogy valóban megállja-e a helyét az a jobboldalon gyakran hangoztatott nézet, miszerint a szélsőjobbal való riogatás valójában csak egy politikai fegyver, amivel minden politikai cselekedetet igazolni lehet. Egy másik izgalmas téma lehetne, hogy a zsidó öntudat és a magyar nemzetpolitika között nincs-e hasonló fogalomrendszer és nincsenek-e azonos koordináták, hogy azt ne mondjam: a két vonulat között nincs-e több azonosság, mint gondolnánk. Ez csak két ötlet, ami bizonyos körökben visszhangra találna.

Klein András

(A szerző a parlament külügyi bizottsága fideszes elnökének, Németh Zsoltnak a titkára)

„A Fidesz antibolsevista retorikája nem őszinte"

Válasz Klein Andrásnak

Azért sem fogok tudni megnyugtató választ adni levelére, mert nem csak én vagyok a megszólítottja. Azt, hogy milyen vélemények jelennek meg a lap internetes fórumán, nem dolgom kommentálni, és nem is lehet levonni belőle semmilyen következtetést a lap profiljára nézve. Ami nekem szól, arra röviden válaszolok. Kommunista bűnök mentegetésével, az empátia hiányával vádolja a *Szombat*ot, és két olyan szöveghelyet idéz Novák Attilától, ahol a szerző a Fidesz antikommunizmusát bírálja. Azt állítja nagyjából, amit Ön sejtet egy másik esetben, az antiszemitizmus-fegyver kapcsán, hogy a Fidesz antibolsevista retorikája nem őszinte, nem elvi elköteleződés, hanem manipulatív, az ellenfél lejáratását célzó politikai stratégia. Ez abból is látszik, hogy hangvételében, retorikájában kimondottan boszorkányüldöző, agresszív, az egyetlen történeti igazság biztos tudatában megnyilatkozó sajtót működtet, ahol álneves feljelentések vádolják azzal a Párt elhajlóit, hogy nem is szeretik tán eléggé a „spirituális vezetőt" (tehát nem a párt egyik választott tisztségviselőjét), és hogy összejátszanak a tőkével, valamint – írd és mondd – pártot akarnak alapítani. Egy másikat. Mintha talán többek közt nem az volna a rendszerváltás egyik vívmánya, hogy annyi pártot jegyeztethetünk be, amennyi jólesik. Nem furcsa Önnek ezt olvasni egy harcosan antibolsevista orgánumban, amiről tudjuk, hogy a spirituális vezető kedvencei közé tartozik? Orbán

immár megismételt mondata, miszerint a haza nem lehet ellenzékben, struktúrájában bolsevik mondat. Mi nem a választó felhatalmazásból eredeztetjük legitimitásunkat, hanem a történelmi küldetésünkből, az igazságból, ergo a demokratikus választásokat, az istenadta nép uralmát szükséges rossznak tekintjük csupán – érthetjük a mondatot. Az antikommunizmus tehát elsősorban nem egy elfogadhatatlan politika és politikai rendszer kritikája, hanem személyeket vádol, gyakran jogosan, gyakran jogtalanul. A jobboldali antikommunista retorikában már a rendszerváltás óta így van (Apák és fiúk). Ezért sem lehet Pozsgayt és Szűröst egy kézlegyintéssel elintézni. Ha Gyurcsány kormánya KISZ KB-kormány, ha a múlt rendszerben funkciót viselő személyeket tartjuk elsősorban elfogadhatatlannak, akkor Pozsgay és Szűrös Orbán oldalán végképp hiteltelenné teszi ezt a retorikát, végképp puszta manipulációként leplezi le. Úgy vélem, éppen ez, a jogos és átélhető sérelmek manipulálása, ennek az antikommunizmusnak a természete és iránya az, ami aggasztó. Az, hogy a kádári korszak prominens káderei rögtön ünnepelt figurákká lesznek, ha a magyar jobboldali tradíció legtaszítóbb lomtárába való frázisait halljuk tőlük. Épp ez a fájó sebek iránti cinikus érzéketlenség, amivel a *Szombat* legutóbbi számait vádolja. Ha a *Szombat* szerkesztői, akiknek tevékenysége mutatja, hogy nem vonzódnak a bolsevizmushoz, és Kádár-nosztalgiájuk sincs, bírálják azt, amit a Fidesz antikommunizmus örvén csinál, az nem biztos, hogy az ő hitelességüket kérdőjelezi meg. Saját írásomat nem kívánom megvédeni azért sem, mert immár annyit foglalkoztam vele, mint egyetlen más szövegemmel sem, noha teljesen jelentéktelennek tartom. A szövegben szerepel, hogy Orbán és Sztálin közt semmilyen értelemben nincs analógia, félreértések elkerülése végett. A szövegben megszólaló figura nem Vári György, hanem egy elképzelt fideszes pártfunkcionárius, erősen karikírozva. Az ő beszédmódját parodizálja a cikkentyű, és nem is elsősorban Orbánt, hanem a hangnemet, ahogy szólnak róla. Mindennek ellenére elismerem: nem volt jó ötlet Sztálinra utalni.

Ami pedig a *Szombat* szerkesztéspolitikáját illeti, ebben megint nem vagyok illetékes, nem vagyok a lap szerkesztője, csak szerzője. Személyes véleményem mondom csak.

Én azt gondolom, hogy lehet egy zsidó közéleti lapnak aktuális politikai véleménye. Lehet akár eleve elkötelezett is, a nyilvánosság és – méretarányosan – a pici zsidó sajtónyilvánosság is tagolt, hála Istennek, akinek nem tetszik, nem veszi. De lehet akár csak az eseményekre figyelő és azok függvényében esetről esetre állást foglaló lap is. Ebben én semmi kivetnivalót nem találok, legfeljebb alkalomadtán nem ért egyet az olvasótábor egy része az állásfoglalással. Még az is könnyen megeshet, hogy nekik lesz igazuk. De hogy ezzel azt sugallná a lap, hogy minden zsidó ugyanazt gondolja? De hát melyik írás állította magáról, hogy a magyar összzsidóság homogén véleményét tolmácsolja? Éppen ezért nem érzem feladatomnak Gadó János Ön által idézett mondatát sem megvédeni, ugyanis a kifogásolt cikket nem a főszerkesztő (Szántó T. Gábor), hanem a lap egyik szerkesztője, Gadó János írta. Felvetésére, hogy az antiszemitizmus-vád manipulációs eszköz-e, azt felelném, minden bizonnyal előfordul, hogy az. Az indokolatlan hisztériát szerintem azonban messze nemcsak a manipulatív szándék, hanem érthető, rögzült félelmek szülik. Sok egyéb esetben pedig nem hisztéria vagy manipuláció antiszemitizmusról beszélni.

Vári György

NÁTÁN ALTERMAN

Fasor esőben

Fényben és esőben a város arca kisimul.
Igazán szép – mindig szégyenlős.
Sétálni megyek nevetős lányommal,
az újjászületett dolgok közé.

Lám az ablaküveg – neve nevünknél is tisztább.
Ki az, ki fagyott merengésén áthatol?
Küszöbe vonalán, akár lelkünk határán
a zaj elválik a fénytől.

Lám a vas, bálvány és rabszolga,
a napok kovácsa terhüket hordja.
Lányom nézd, testvérünk, a kő,
aki soha nem ejt könnyet.

Napjainkat elönti a víz, a tűz.
Kapukon és tükrökön átlépünk.
És lám – az éjjel is a nappal folyama,
partjain megvilágított országok.

Úgy tűnik – reggel mi is megérkezünk
a széles bulvár utolsó házához,
ahol az égbolt még magányos,
egy gyermek labdát gurít a lábához.

Fényben, zivatarban kisimul a fasor.
Beszélj, Zöld, zajongj!
Nézd, Istenem, nevetős lányommal
főutcádon sétálok.

Megszaggatott városom, ruhája zárt.
A vas mosoly és a kő még lebeg.
Nem feledik a szerelmes szó
fakasztotta könyörületet.

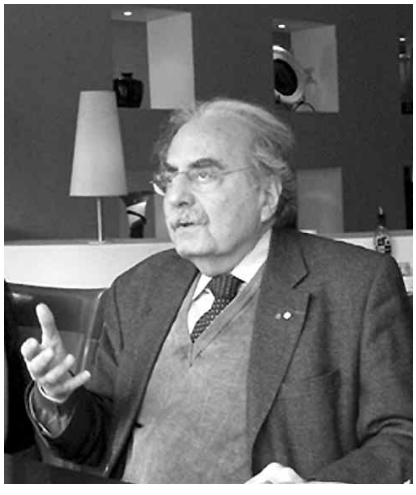
Nátán Alterman (1910-1970) Varsóban született és 1925-től Tel Avivban élt. Költői tevékenysége mellett műfordítással (Shakesperare, Molière, orosz szerzők) valamint újságírással is foglalkozott. Korábbi költészetét romantikus témaválasztás jellemzi, valamint elektromos töltéssel rendelkező metrikus szerkezet. Tagja volt a „Jahdav", majd a Mahbarot lesifrut" nevű irodalmi csoportoknak. Forrás: *Nathan Alterman: „Kochavim Bahuc", Hocáát HáKibuc Hameuhád, 1995.*

Uri Asaf fordítása

Naïm Kattan 1928-ban született Bagdadban, zsidó családban. Az Alliance Israelite Universelle nevű francia zsidó szervezet iskolájában, illetve a bagdadi egyetem jogi fakultásán tanult, majd – francia állami ösztöndíjjal – a párizsi Sorbonne-on folytatta tanulmányait. 1954-ben kivándorolt Kanadába, ahol megalapította a *Bulletin du Cercle Juif*-ot, ennek 1967-ig volt főszerkesztője. Rádiónak-televíziónak is dolgozott, és 32 könyvet publikált: verseskötetet, esszéket és egyéb irodalmi műveket. Legismertebb műve a *Farewell, Babylon* és a számos díjat elnyert *Theatre and Reality*.

NAÏM KATTAN

Őrzők

Mint minden reggel, Heskel kireteszelte az ajtót, és bement a kétnapos, végetnemérő esőtől nyirkos, félhomályos terembe. Tollseprűt vett, hogy módszeresen letörölje a port a *tebáró*l[1], a padokról, a székekről. Kinyitotta a frigyszekrényt, egy ronggyal áttörölte a széfer tórát. A tébához közel leült, hogy Choumelt várja, aki nem volt olyan korán kelő, mint ő. Egy újabb nap, amikor nem lesz ki a minján.

Ez így ment tíz év óta, mindennap kinyitotta az ajtókat, leste a tíz férfi, Isten végső menetének érkezését, de soha, senki nem tette be a lábát. Kivéve sabbatkor, amikor Choumel és ő végigjárták a házakat, kirángatták az ágyukból az egyre vonakodóbb férfiakat, akik a frigyszekrénnyel szemben foglaltak helyet, hanyagul kinyitották az imakönyvet, és gyerek módjára nézegették a betűket, amelyeket már nem tudtak elolvasni. Szórakozottan hallgatták Heskelt és Choumelt, aki egymás után olvasta fel a parasát, a haftarát és az áldásokat, majd mindenki felállt, amikor a kaddis kívülről megtanult szavait mondták.

Heskel félig bóbiskolva várta, hogy társa szokás szerint zajosan kicsapja az ajtót, jelezve ádáz, konok, kvázi csodás jelenlétét. Tudta, hogy várják, nem is mentegette magát a késés miatt: hét, nyolc vagy kilenc óra, mi a különbség, hiszen úgysem lesz ki a minján. Heskellel tölti a reggelt, akinek nem volt mit mondania sem neki, sem másnak.

– Levelet kaptam Londonból – mondja Choumel, egy latin betűkkel telegépelt papírt lobogtat, amely souki ákombákommal végződött, ami az arab héberbetűs átirata volt, és amelyet legidősebb unokatestvére, Ábrahám, e betűk egyik utolsó tudója használt. A meghívást nem a fiának, hanem a lányának diktálta. Kedves nagybácsi, várunk, gyere hozzánk, egész családod Londonban van, a szobád is kész, és már senkid sincs Bagdadban. Ez igaz, sóhajtott fel. Vár a szobám, ahogy a sírom is. Ezek semmit sem értenek.

Heskel New Yorkból kapott sürgető hívásokat. De ő is Ábrahám, Ezékiel és Dániel földjében akart nyugodni. Hogyan élhetne másutt? Jeruzsálemben, talán, legfeljebb. De New Yorkban, Londonban? Ki temetné el a könyveket? A csontjait átvihetik az őseihez. De ezért miért kellene magukra hagyni a könyveket és a temetőt?

Húsz éves volt, amikor fivérei, unokatestvérei egymás után 1951-ben feliratkoztak Battawiyeenben, a Méir Toeg új zsinagógában, hogy kivándoroljanak. Lemondtak a házaikról, az emlékekről, elindultak az óhaza felé, hogy új életet kezdjenek. A bagdadi újságok rengeteg rémtörténetet közöltek Izraelről, amelyet a bűnösöket elnyelő új börtönhöz hasonlítottak.

– Ábrahám nem érti meg, hogy miért akarok itt maradni, hogy úgy haljak meg, mint egy kutya, mint egy ismeretlen, akit senki sem temet majd el.

– Szakasztott úgy, ahogy Saida nővérem sem. Floridában töltik a telet, fotókat küldözgetnek a szép házakról, a homokban heverésző lányokról és az unokákról. Mutattam már neked.

Saida! Az ő unokahúgának is ez volt a neve. Neki szánták; ő azt várta, hogy a lány betöltse a tizenötöt, és akkor bejelentik az eljegyzést. Mindig mosolygott. Épp tizenöt lett, amikor a család elhatározta, hogy feliratkozik az indulók közé, ahogy a többiek. Péntekenként, sabbat előestéin, a lány őmellé ült le, de ő mégsem iratkozott fel. A fiú kérte, hogy maradjon. Hogyan? Egyedül, amikor senki sem marad? Mindenki elment. Nem maradt nő! Csak nem fog egy ismeretlen családból nősülni, ő, egy rabbi unokája. Várta a felszabadítást, amelyről nem tudta, honnan és mikor érkezik. Istenre bízta magát.

A zsidók tömegesen távoztak. Kiürült a Souk Henouni és az Abou Sifaine utca, ahol a szegényebb családok zsúfolódtak össze, ezután következtek a Senak és Akoulia negyedek, és végül a Battawiyeen, ahol az újdonsült polgárság lakott. Itt a Méir Toeg zsinagóga lett a törzs felszámolásának helyszíne. *Taskite*[2]*!* Kudarc, bukás! Hogyan lehet lemondani a törzsről, amely annyi mindent túlélt? Egyszerű tollvonással lehet-e századokat eltörölni? Ő nem tett fel ilyen kérdést magának, mert a számára minden a sors döntése volt.

A taskite után csak tízezer zsidó maradt, egy-két zsinagóga, egy iskola, a Frank Iny. Néhány kereskedő a muzulmánokkal társult, akik a nevüket adták az engedélyek megszerzéséhez. Félig titkosan kereshették csak meg a kenyerüket. Akinek volt háza, üzlete vagy egy talpalatnyi földje, várt. Mire? A királyt meggyilkolták, és egy új kormányzó lépett hivatalba. Aki maradt, az a nagyon kevés, fellélegezhetett,

mert a politikai felfordulások miatt átmenetileg megfeledkeztek róla. Folytatódott az elvándorlás, egyenként utaztak, de már nem Ciprusra és onnan Izraelbe, hanem máshová, oda, ahova a külföldi követségek jóakarata vezérelte őket, Teheránba vagy Törökországba, majd Izraelbe. Mások még messzebbre repültek, Londonba, New Yorkba, Montreálba vagy Sao Paolóba.

Heskel éveken keresztül kisebb munkákat vállalt: volt segédkönyvelő, titkár, árus, majd lassanként, ahogy a közösség tagjai eltünedeztek, egyre meghökkentőbb állásokat kínáltak neki: matematika és héber tanárnak hívták egy zsidó iskolába, amely még megmaradt, azután templomszolgának a zsinagógába. A családjának, amely hívogatta őt, azt válaszolta, hogy nem áll szándékában növelni az izraeli *maabarot*ban[3] poshadó tömeget, sem pedig elfoglalni a Londonban rá váró helyet. Ha mindenki elmenne innen, vége lenne a zsidóknak. Másutt élnének, de az nem ugyanaz.

Hogy még jobban eleget tegyen a templomszolga feladatának, a Tórát olvasgatta, a heti Tóra szakaszt előbb olvasta, minthogy azt a kántor elénekelte volna a teba magasából. Aghassi, az öreg rabbi azt mondta, hogy amíg lesz tíz zsidó, a rabbinak ott a helye közöttük, hogy előolvasson, hogy követhessék az olvasást. „Túl öreg vagyok, mondogatta, hogy más ég alatt éljek. A fény mindig fentről jön, de én csak az arcokon látom a visszfényét. Vén vagyok már a változtatáshoz." Egyik sabbatkor nem jött el a zsinagógába; az ágyában szunnyadt öröklétre. A kántor lépett a helyébe. Az iskolák bezártak, és a zsinagóga kapuit lepecsételték. Később a Mér Toeg zsinagógából libanoni vendéglő lett.

A kántor, Chalom Obadia, végül is megkapta a vízumot Londonba. „Én mohél is vagyok, mondta, de itt már nem születnek gyerekek." Negyvenes éveit taposta, még találhatott magának feleséget és alapíthatott családot.

Heskel megtartotta szülei kis házát Ulwiyahban. Múltak az évek. Megtanult főzni és takarítani. Folyamatosan előrelépett. Templomszolgából kántor lett, majd mualem, moreh, tanító, de soha nem merészelte viselni a haham címet, még akkor sem, ha egy rabbit helyettesített. Csakhogy a nehézségbe ütközött, hogy szombatra összegyűjtse a minjant a zsinagógába.

Amikor az ország új vezetője, Szaddam, különböző európai és amerikai újságokban felhívást tett közzé, amelyben a zsidókat visszatérésre buzdította, senki sem hallgatott rá. Heskel sem bízott benne, és nem várt semmit.

Choumel, aki ritka kitartó ember volt, sabbatról sabbatra, kezében a szidurral elfoglalta helyét a teba előtt. Amikor a kormányzat úgy döntött, hogy gondoskodik a különböző vallási szertartások fennmaradásáról, a hatalom képviselője minden hónapban átadott Heskelnek egy összeget saját maga és a zsinagóga fenntartására. Nagyobb összeget akkor kaphatott, ha egy helyettest vesz maga mellé. Ekkor tett ajánlatot Choumelnek, aki fiatalabb volt, családjában négy fiú és három lány volt, akik apránként felszámolták apjuk üzletét. Choumel maradt utolsónak, hogy elrepüljön. Éveken át a muzulmánokkal társult, akik elhalmozták őt ajándékokkal és ismeretlen eredetű árúkkal. A legkülönbözőbb kormányzati körökben voltak barátai, ismerősei. Rá, a legkisebb gyerekre hárult a feladat, hogy kezelje, és végül felszámolja a vagyont, mielőtt ő is elmenne. Nem sokkal apja elutazása után az úgynevezett „barátok", egyik a másik után, hátat fordítottak neki, és úgy tettek, mintha nem tudnának semmit az apja vagyonáról. Az öreg egy londoni unokatestvéren keresztül küldözgette a leveleit, mivel nem volt közvetlen postaszolgálat Irak és Izrael között, instrukciókat adott, de ezeket Choumel már nem tudta követni. Milyen mesterséget űzzön? Apja segítője volt, és anélkül hajtotta végre az utasításait, hogy megértette volna azokat.

Az öreg az elutazása előtt azzal bízta meg, hogy a nagyszülei halálának évfordulójakor mondja el a kaddist. Így szokott hozzá, hogy részt vegyen az istentiszteleten. Egészen addig, amíg Heskel fel nem ajánlotta neki, hogy legyen a segítője. Ez épp jókor jött, mert az apjától kapott pénz fogyni kezdett, pedig igen kisigényű volt. Egyre kevesebb levelet kapott a fivéreitől, nővéreitől vagy unokatestvéreitől, s csak hetekkel később tudta meg, hogy szülei, akik Netanjában, egy tengerparti lakásban rendezkedtek be, meghaltak.

Heskel közölte vele, hogy nincs szükségük semmilyen örökségre, hogy ők egy felmérhetetlen vagyon utolsó őrzői, amely nem szerepel semmiféle regiszterben, és amelynek semmi nyoma a hivatalos dokumentumokban, csak a zsinagógában. Amikor a szombati istentisztelet végén, még világosban ott maradtak, Heskel mesélni kezdte nagybátyjai, unokatestvérei és unokaöccsei történeteit. A csodás elbeszélések a Sanghaiban, Hamadanban és Kairóban tett mitikus utazásokról szóltak. Ritkán említette Izraelt, ahonnan unokaöccsei és unokatestvérei nem tudták postára adni leveleiket, ezért aztán tartózkodtak is mindenféle levelezéstől.

Heskelnek London, Choumelnek pedig New York volt egyetlen köteléke a világgal, amely egyre távolodott, majd a ködbe veszett. Emlékezetébe idézte azokat a történeteket, melyeket apja mesélt: nagybácsikról, unokatestvérekről, akik Bombayban, Szingapúrban és Teheránban kalandoztak, és tettek szert vagyonra. Mennyi hang némult el anélkül, hogy nyomot hagyott volna.

A babiloni zsidók hajdanán önkéntesen szétszóródva éltek, és keresték a vándorlásra alkalmas útvonalakat, de közben soha nem feledkeztek meg a honi kikötőről, ahova vissza-visszatértek, hogy feleséget keressenek maguknak, és pénzt hagytak iskolák és gyógyintézetek építésére.

Régmúlt idők! Azok, akik nem mentek el, sorra meghaltak, és a minján egyre zsugorodott. Heskel és Choumel órákat töltött azzal, hogy ugyanazokat a történeteket mesélje, tudván, hogy az egyik is és a másik is ugyanolyan örömöt lel abban, hogy újból elmondja, és újból meghallgassa az elbeszélést. A zsinagógában töltötték a napjaikat, csak aludni tértek haza. Egy öreg muzulmán asszony, Nassifa reggelenként kisepert és leporolt. Egyik is, másik is a heti Tóra szakasz recitálását gyakorolta. Előfordult, hogy a kis teremben, ahol a könyvek álltak halomban, utána

néztek valaminek, Rási magyarázó jegyzeteinek vagy Rambam magyarázatainak, órákon keresztül silabizálták az oldalakat, ott maradtak, amikor nem értettek egyet valaminek a jelentésében. Bíró nélkül, ők voltak a szavak egyedüli mesterei, amikor nem értették valaminek a jelentését.

Choumel, mielőtt zsinagógai szolgálatba lépett, csodára várt: arra, hogy megjelenik a színen egy szép nő, jó családból, akinek jó a jelleme és jelentős a hozománya. Az anyja és a nővérei már nem voltak ott, hogy megkeressék a ritka madarat és a házasságközvetítők nem foglalkoztak már olyan férfiakkal, akiknek nem állt szándékában elvándorolni. Hajdanán elkísérte egyik tanulótársát egy bizonyos házba, ahol vagy egy fél tucat bentlakó közül választhatott. Megfizette a félórás ágyhasználat jogát, és távozott. Mindez a férfiasságát bizonyította, de meghagyta a hitét, hogy férfiúi képességei majd a nászéjszakán teljesednek be; a heti látogatások szertartássá váltak, nem is a fizikai szükség vagy a vágy kielégítése hajtotta, hanem férfiasságáról akart bizonyítékot. A lényeg más reggelekre várt, talán a közeljövőben, és észre sem vette, hogy az egyre távolodott.

Amikor a zsinagógai szolgálatba lépett, ritkította a látogatásokat, mert egyszerre fogta el valami kínos érzés és étvágytalanság, de egy nap, amikor a kapu felé tartott, hogy csöngessen, észrevette az éppen távozó Heskelt. És ahelyett, hogy megkönnyebbült volna, önmaga elleni undorral töltötte el a tükörkép látványa. Erről egy szót sem szólt a társának, aki ugyanolyan diszkrét volt, mint ő. Ez amolyan fizikai szükséglet volt, amelyet a figyelő tekintetektől távol, magányosan elégített ki az ember. Arra már nem emlékezett, hogy mikor vetett véget a látogatásoknak. És nem is annyira a szégyen miatt, hanem azért, mert egy ködbe vesző úton találta magát, és elhatározta, hogy visszafordul.

Szombat, kivolt a minján, bár a késők miatt nem tudtak pontosan kezdeni. Heskel mindig elsőnek érkezett, mert nem elég, hogy korán kelő volt, de még nem is lakott messze. Soha nem jutott eszébe, hogy Choumelt meghívja magához, emez pedig nem merte javasolni, hogy töltsék együtt az estét. A hét napjain gyakran csak délután nyitották ki a templom kapuit, mert nem volt meg a tíz férfi. Heskel szokásává vált, hogy a zsoltárokat recitálja, és Choumel ugyanazokat a szavakat kántálta halkan. Choumel Ezékiel könyvét olvasta hangosan, Heskel időnként kijavította. Szünetet tartottak, amikor a lap aljára értek, egy darabig csendben maradtak, nem fordították le a szöveget, de valamelyikük mégis belevágott a próféta életének elbeszélésébe, vigasztaló szavait vagy szitkait idézte, mintha Isten szószólója, akinek különben Heskel a nevét viselte (lévén az Ezékiel egyik változata) rokona lenne, ott ülne vele és a megmaradt zsidók dialektusában társalogna. Újra elmesélték a legszebb családi történeteket, egészen késő délutánig maradtak, hogy felidézzék a közösség szétszóródott tagjait, illusztris fiait, a Chamachokat, a Kedourie-kat, a Sassonokat, akik mind visszatértek szülővárosukba, hogy feleséget találjanak maguknak.

Megfizette a félórás ágyhasználat jogát, és távozott. Mindez a férfiasságát bizonyította, de meghagyta a hitét, hogy férfiúi képességei majd a nászéjszakán teljesednek be

Ezékiel után Dániel következett, Babilon egy másik gyermeke, majd azután Izaiás, Jeremiás, végül Eszter. Majd a bagdadi gyerekek történetével folytatták a mesélést, akiknek még tudták a nevét. Emlékezésük világította meg az ismeretlen arcokat. Nem voltak egyedül, mert a mindenfelől érkező eltűntek sokasága csatlakozott hozzájuk, és összekötötte őket minden kezdet színhelyével. Ezékielt Zilkával, Dánielt Dangourral, élők vették őket körül, és tőlük függött, hogy kinek a szavait idézik fel, gyakran hívták tanúként Dávidot és Salamont. Egyszóval soha sem voltak egyedül.

Hallgatólagos megegyezéssel kerülték, hogy Izraelt megemlítsék, ahova a közösség sok tagja huszonöt évszázadnyi száműzetés után visszatért. Péntek délután ajtóról ajtóra jártak, hogy emlékeztessék az utolsó ott maradottakat a minján szabta kötelességre a következő napi Tóra olvasáskor. Valamennyien emlékezetből mondták a Kaddist, de közülük egy sem volt képes megfejteni a Tóra szövegét.

Egy délután Heskel és Choumel csodálattal idézte fel Ábrahám alkudozását Istennel a város megmentéséhez szükséges igazak számáról. Heskel azt mondta, ha csak száz vagy ötven ember marad, a zsinagóga fennmarad, már csak azért is, hogy legyen, aki a NÉVről megemlékezzen. Choumel ugratta, megkérdőjelezte: azok-é az igazak, akik maradnak, és a társa anélkül, hogy megfeddné, azt mondta: Ki vagy te, hogy megítéld azok jellemét, akik hétről hétre jönnek, hogy a NÉV dicsőségét énekeljék?

Jelenlétükkel idézték emlékezetükbe a Teremtőt, aki életre kelti a holtat. „Minden sabbatkor elismételed, nem mi vagyunk az utolsók, mivel a többiek még itt vannak, és mi vagyunk a tanúk.” Choumel akkor ezt mondta: „Nem megyünk el, és a sírig itt maradunk a megszámlálhatatlan sokasággal, amely nem tűnik el, ha egyetlen hang, legyen az magányos, a mélyből kiált, hogy tanúsítsa: itt, az Örökkévaló birodalmának e részében van egy ember, aki soha nem pihent és mindig a NEVet dicsőítette.”

„Egy megszámlálhatatlan sokaság, amely nem pusztulhat el, ha egyetlen hang, akármilyen egyedüli is, magányosan felemelkedik a föld mélyéből, hogy tanúsítsa, hogy ezen a helyen, a királyság ezen részén egy ember soha nem pihent, és állandóan és szüntelen a Névre emlékezett.”

Lakos Anna fordítása

Jegyzetek

[1] Tóraolvasó emelvény

[2] Kivándorlás

[3] Befogadási központok, táborok

Matisyahu – a haszid reggae-zenész

Matthew Paul Miller rekonstrukcionista, azaz liberálisan vallásos zsidó családban született Pennsylvaniában. Tizenhat éves korától Izraelben tanult, ahol rálépett a bál tsuvai rögös útra. (A bál tsuváról bővebben: Bál tsuva – a megtérő ember, Szombat, 2006. december.) Az egykor füvező és rastafrizurát viselő Miller ortodox lett, keresztnevét lefordította héberre: Matisyahu, s most egy New York-i lubavicsi közösség tagja. Emellett kitűnő és méltán elismert reggae-énekes.

Bár a rockzenében Paul Simontól kezdve Billy Joelen, Bob Dylanen és Mark Kopfleren át Art Garfunkelig számos zsidó híresség található, egyfelől az ő zenéjükben a zsidóság nem, vagy csak áttételesen jelenik meg, másfelől pedig valamennyien szekulárisak.

Matisyahu más eset. Minden valószínűség szerint a rock and roll ötvenéves történetének első ultraortodox zsidó sztárja.

A klasszikus haszid viseletben – fekete öltöny, kalap, fehér ing, hosszú szakáll – járó fiatal művész bibliai üzeneteket önt kemény reggae ritmusokba. Harmadik lemeze, a tavaly márciusban megjelent Youth (Ifjúság) a negyedik helyre került az amerikai slágerlistákon, Matisyahu pedig a Music Television egyik legnagyobb csillagává emelkedett. A Youth-ot a legjobb reggae-lemez kategóriában 2007-ben Grammy-díjra jelölték, igaz, azt nem sikerült elnyernie.

Az album címét Matisyahu közössége rabbijának egyik írásából vette. Az írásban a fiatalság úgy kerül kapcsolatba egy

üres, rossz szellemiséggel, mint ahogy az emberi test a méreggel. Az írás megérintette a zenészt. Úgy véli: a lázadás önmagában nem rossz, hanem intő jel lehet arra, hogy valami rosszul működik.

Bár Matisyahu ezt a képet nem piaci szempontoktól vezérelve alakította ki magáról, hitének megvallása igen nagy figyelmet biztosított számára a médiában. Vallási ébredése után kész volt a zenét teljesen feladni, de egy istentiszteleten felkérték, hogy énekeljen. Újabb és újabb felkérések jöttek, és ő reggae-t játszó négerekhez és zsidókhoz szállt be zenélni. Egy East Village-i hanuka alkalmából tartott bulin egyszer csak az emberek elkezdtek tombolni, és Matisyahut zsidó gospelsztárként ünnepelték. Eztán egyre nagyobb, jelentősebb helyekre hívták meg. Mint a szombatot és a kósert szigorúan tartó, szombaton sosem koncertező Matisyahu fogalmazott: „Isten nélkül ez a siker lehetetlen lett volna. […] Ez az egyik módja, hogy az egódtól megszabadulj. A haszid hit a tisztán intellektuális írástanulmányozásra adott válaszként jött létre a XVIII. században. Bál Sem Tov, egy kelet-európai stetl-rabbi ismerte fel a tánc jelentőségét abban, hogy Istenhez vidám szívvel tudjunk közeledni. Ezt a tudást sajnos sokáig maguk alá temették, elrejtették a könyvhegyek."

Matisyahu koncertjeinek egyik legfontosabb eleme a haszid tánc, ami több dologban is különbözik a rock and rollra vagy diszkóra ropott tánctól: a férfiak és a nők ugyanis külön körben táncolnak, sőt: még egy paraván is található köztük, hogy az esetleges öncélú magamutogatás vagy szexuális kísértés elkerülése érdekében ne is láthassák egymást. Tavaly májusban a művész hosszú interjút adott a Frankfurter Allgemeine Zeitungnak. Ebben kifejtette: a haszid tánc célja megkönnyíteni a benne résztvevők számára, hogy felvegyék a kapcsolatot a bennük lakozó isteni természettel és egymással is. Hozzátette: természetesnek tartja, hogy a rajongók táncolnak a zenéjére, a reggae ugyanis abszolút összeegyeztethető a haszid hagyományokkal. Matisyahu szerint minden jó dolgot – így a táncot is – föl lehet rossz célokra is használni, ugyanakkor „a tánc az Isten és a teremtés iránti szeretetet, örömöt erősíti meg" – jelentette ki. Matisyahu úgy véli: tévedés, hogy a szexualitás valami tisztátalan, testi dolog lenne. Ellenkezőleg: a szexben való gyönyörködés elválaszthatatlan a benne rejlő isteni szikrától. Vallása azonban szigorúan tiltja, hogy feleségén, mamáján és nagymamáján kívül más nőket is megérintsen. Ez volt az oka annak is, hogy koncertjein abbahagyta a színpadról a közönség közé történő beugrálást. Videoklipjeiben ugyan ezt megteszi, de a rendező gondoskodott arról, hogy kizárólag férfikarok között landoljon.

A rastafarinak és a zsidó vallásnak vannak közös vonásai – véli Matisyahu. A reggae-zenészek ugyanis sok elemet és ötletet átvettek a zsidóságtól. Bob Marley például rendszeresen idézett a Bibliából.

Mindezek ellenére Matisyahu tudatosan nem megy el Jamaicába, ugyanis nem szeretné lekoppintani az ottani

JEHUDA ÁMICHÁJ

Tanúvallomások

I.

Ez olyan volt, mint a pénz, mint a vég,
ez fájt.

A sárga virág illata sivatagra emlékezetett.
Hárman voltak. Az egyik arca
keselyűarc. A másikat
máshova hívták
és távozott.

II.

A fák között találkoztak.
Szerelmüket és árnyékukat a földre vetették
és állva maradtak.
Arra mutattak,
mondván:
az ott a Holt Tenger.
Ott leljük halálunkat.

Mögöttük szomorú állatok voltak,
egyik a másik mellett.
Combja széles és határozott.
A feje végleges.

A homloka ismerős.

III.

Vagy a fa tanúsága az emberekről:
Ketten.
Alattam ültek,
feküdtek.
Aztán többé nem láttam őket.

Föléjük atyák joga borul,
vagy egy más nagy köpönyeg.

Rossz várakozó.

Rossz várakozó vagyok, de emlékezetben vezetek.
Szeretek emlékezni,
szívesen és könnyen felejtek.

Ami történt, akár a rajzolat
az ókori görög vázán:
első szerelmes mozdulatom veled
egy utolsó hátához tapad.

Hűségem az élők világához egyre fogy,
a kétségek, akár az idegen küldöncök,
házamban gyakran látszanak
és testem kapui előtt titkolóznak.

Nemsokára kezdődik
a ruhák és cipők mérkőzése:
akit én vásároltam, túlél engemet.

Jehuda Ámichái (1924-2000) korunk egyik legkiemelkedőbb izraeli költője Würzburgban született. 1936-ban szüleivel Palesztinába emigrált. A Zsidó Brigád soraiban harcolt a II. Világháborúban valamint részt vett a Függetlenségi Háborúban. Írásainak főbb jellemzői a finom irónia, nem kevés szerelmi bánat, a vallás és a hazai föld szeretete, különösen Jeruzsálemé. Forrás: *Yehuda Amichai: „Lo almanat lizkor", Schocken , Tel Aviv, 1978.*

Uri Asaf fordítása

ritmusvilágot és a helyi kiejtést. Úgy látja: épp az teszi őt hitelessé, hogy zenéjében nem tagadja le származását.

A nős, egygyerekes Matisyahu teljesen betagozódott a könnyűzenei establishmentbe: az egyik Pészáchot Madonna házában töltötte, a Beastie Boys pedig újrakeverve kiadta egy slágerét. A már idézett interjúban a haszid rocker úgy nyilatkozott: „Sikerem valószínűleg nem korlátozható a vallásra. Mégis: ez az első alkalom, hogy egy hitvalló zsidót a mainstream is elismer. A zsidók – ellentétben az iszlámmal és kereszténységgel – nem térítenek. Ezenkívül a történelem során zsidónak lenni határozottan nem volt király dolog. Most eljönnek a népek a koncertre, és egy popsztárt látnak a színpadon. […] Eztán már hirtelen nem ciki az öltözetem sem. És talán az emberek a szövegeimre is egy kicsit jobban odafigyelnek. […] Hiszek a Tóra próféciáiban, de nem vagyok konzervatív. Szívem mélyén lázadó maradok, mert összehozom mindazt, ami sokak számára összeegyeztethetetlen. Lehet valaki egyidejűleg vallásos, rocksztár és családapa egy turnébuszban éldegélve? Eddig ez ment nekem. Amit nem tudok, az az, hogy valaki követheti-e az én életmódomat: az egyetlen, amit az együttesem tagjaitól elvárok, hogy ne hozzanak fel csajokat a turnébuszba."

Szegő Edit és Szegő Péter

Forrás: Frankfurter Allgemeine Zeitung, www.wikipedia.org, www.matisyahuworld.com.

KISKAKUKK ÉTTEREM

Egy jó hely

A Pozsonyi úton és környékén található vendéglők tulajdonképpen meglehetősen hasonlítanak egymáshoz. A profil gyakorlatilag ugyanaz: megbízható fogásokat kínáló családi kisvendéglők, ahol nagymamák ücsörögnek, gyerekek rohangálnak, visonganak, különös tekintettel a hétvégékre, amikor ebédre asztalt is tanácsos foglalni, különben reménytelen a helyzet. Noha jellegűkben hasonlóak, a színvonal erősen változó. Vannak jobbak, közepesek, gyengécskék, kicsit drágácskábbak, kicsit olcsóbbak. Az ősidők óta létező Kiskakukk étterem fentiek közül a „jobb, drágácskább" kategóriába tartozik. Hamisítatlan kakukkos óra fogadja a betérőket, a falakon harmonika és más dizájnelemek lógnak, nincsen túlcsicsázva, de nem is hangulattalan. A konyha magabiztos, a felszolgáló személyzet kedélyes és gyakorlott, alig-alig lehet hibát találni. Meleg előételként varázslatos tokaji mártásban tálalt puha, ízes libamáj adja meg a felütést, a levesekkel viszont ezúttal nem volt túl nagy szerencsénk. A maceszgombócos húsleves kicsit langyosabb volt a kelleténél, de mivel jártam már itt, tudom, hogy ez most a ritka kivételek egyike.

Fotó: Tóth Csilla

A gulyás gyengécske, fantáziátlan, de legalább egy kis csípős ízkaraktert kölcsönöz neki. Kipróbáltuk a tárkonyos vadragulevest is, az már hiba nélküli. A főételek tekintetében már nem remeg meg a szakács keze: a túrós csuszával tálalt harcsapaprikás többedszeri próba után is felülmúlhatatlannak bizonyult, ne sajnáljuk tőle az „egészen káprázatos" jelzőt, és a steakhez is legalább ennyire értenek. Mind a Cabernet mártással tálalt, kecskesajttal töltött bélszín, mind a rókagombás öntettel, libamájjal „Kiskakukk módra" készített bélszínjava felejthetetlen élmény. Vegetáriánusban is tudnak nagyot alkotni: a „Padlizsánszeletek sült mozzarellával, paradicsomos sajtmártással és jázmin rizzsel" nevű fogás küllemre legalább olyan szép, mint a neve, az íze pont annyira jó, mint amilyet ebből a szegényes kategóriából egyáltalán elő lehet állítani. Az mindig üdvözlendő, ha van egy helyen mákparfé, az egyik legfifikásabb desszert a magyar gasztronómiában. A Kiskakukkban erdei gyümölcsöntettel tálalják, de a parfé maga kicsit túl lett fagyasztva, és valahogy egy kissé mintha száraz is lenne. Az íze amúgy jó, amennyire meg lehet ítélni. De azért legközelebb Kiskakukk-palacsintát rendelünk. Mert bizonyosan lesz legközelebb.

– dibbuk –

Summary

„Sometimes we have to crawl on all fours searching for an old grave in a neglected cemetery" – describes their work one of the geneologists interviewed by Gabriella Horn. Our cover story examines how and why Jewish family history is researched in Hungary.

Szombat publishes the Hungarian translation of Benny Morris' article: „This Holocaust will be different". Morris used to be one of the representative figures of the so called revisionist historical approach in Israel. Having returned in the last few years to the original meaning of Zionism, the author foretells the fall of Israel under a nuclear attack by its Islamic fundamentalist enemies, accompanied by the indifference of the West.

János Gadó deals in his study with the "Jenin blood label". He examines the press coverage of the Israeli military action in the town's refugee camp (April 2002): some of the Western and Arabic media presented the events with a bias, and in accordance with the intentions of the Palestinian propaganda. The author uses very descriptive caricatures to depict the so called "new anti-Semitism".

We report on the new – expensively built – Jewish community centre in Munich.

Márton Csáki interviewed Anna Koós, author of a recently published, heart-rending memoir in which she tells about her parents, once employed at the Stalinist state security department, and about her own rebellious years and emigration.

András Klein has claimed that Szombat magazine has adopted the phraseology and ideology of the governing liberal parties. György Vári opposes this statement: he believes it is the right wing opposition, which deservs criticism.

A short story (*The Guardians*) by Naim Kattan, a French Jewish writer born in Baghdad, living in Canada, deals with the author's childhood in Iraq and with the destruction of the Jewish community there.

We wrote about Matisyahu, the Hasidic reggae star and about Jewish beauty queens.

Dybbuk visited a restaurant on Pozsonyi út – Kiskakukk – and was rather satisfied with it.

Our editorial article informs the readers about a new feature on our website where from now on we will publish daily news and recommend various events.

www.optiris.hu

OPTIRIS OPTIKA

- Szemüvegkeretek, napszemüvegek széles választékban
- Komputeres és szakorvosi szemvizsgálat
- Kontaktlencse illesztés
- TB vények beváltása

ÜZLETEINK:

WESTEND CITY CENTER 1062, Budapest, Váci út 1-3. Tel/Fax: 238-7088
ÁRKÁD ÜZLETKÖZPONT 1106 Budapest, Örs Vezér Tere 25. Tel: 434-8132
EUROPARK 1191 Budapest, Üllői út 201. Tel: 347-1530
SPAR CENTER 1011 Budapest, Batthyány tér 5-6. Tel: 225-7540
MAMMUT 1. ÜZLETHÁZ 1022 Budapest, Lövőház u. 2-10. Tel: 345-8179
MAMMUT 2. ÜZLETHÁZ 1024 Budapest, Margit krt. 85-89. Tel: 345-8381
STOP & SHOP 1021 Budapest, Hüvösvölgyi út 138. Tel: 398-8153
CAMPONA 1222 Budapest, Nagytétényi út 37-43. Tel: 424-3370

Kössön ki nálunk!

Látogasson el a Schiller Autó Család márkakereskedéseibe, különleges ajánlatainkkal várjuk egész évben!

Mindig van egy jó ötletünk!

Schiller Opel
1138 Budapest, Váci út 113.
Tel.: 452-11-11
www.schilleropel.hu

CHEVROLET PERFEKT
1133 Budapest, Dráva u. 17.
Tel.: 450-25-25
www.chevroletperfekt.hu

PERFEKT HASZNÁLTAUTÓ
1133 Budapest, Dráva u. 17.
Tel.: 320-0166
www.perfekthasznaltauto.hu

TOYOTA SUPER
1044 Budapest, Külső Váci út 20.
Tel.: 380-0-380
www.toyotasuper.hu

ŠKODÁK PALOTÁJA
Volkswagen márkaszerviz
Palota Automobil
1154 Budapest, Szentmihályi út 142.
Tel.: 415-3000 · www.palotaauto.hu

Schiller Autó Család
www.schiller.hu

ITT VÁRTUNK...
Rajongók árnyai

WINTER PÉTER
FOTÓKIÁLLÍTÁSA
a máramarosi zsidó temetőkről

Március 31., 19 óra

„Hamarosan! Talán már holnap.” Így várták, remélték, áhították a chászidok a Messiás eljövetelét. „Még a mi életünkben!” reménykedett minden generáció évszázadokon át. Aztán sorra elrejtőztek egy-egy kő alá, fel, Máramaros hegyeinek alig megmászható oldalaiba. Minél fennebb, hogy ha már nem láthatták Őt – áldassék a Neve –, legalább Ő lássa neveiket, lássa amikor örömittas chászidjai körében végre valahára befordul a völgybe, s a tekintete, mint minden tekintet az oromra téved.

Mégis, amikor a nap keletről átbukik az ormokon, s az első sugarai szinte egyenként simogatnak végig minden követ, akkor a fény titokzatos játékba kezd a kővel, és furcsa árnyékok jelennek meg a megviselt lapokon: „az egyenes férfi...”, „a szentéletű nő...”, egy arc, egy árnyék: egy-egy ember. Aki itt vár, és akinek neve túlélte még a köveket is.

Ezt az „árnyékvilágot” igyekszik bemutatni a kiállítás.

Közreműködik *Dóra Attila* szaxofon, utána *Deutsch Gábor* az OR-ZSE tanárának előadása

Helyszín: Erzsébetvárosi Közösségi Ház (Pontos cím: Budapest, VII. ker. Wesselényi u. 17.)

A BÁLINT HÁZ KIEMELT PROGRAMJAI

MÁRCIUS 11. VASÁRNAP 11:00 - 22:00

ESZTER NAP

KESET - ÚJRA RAGYOG A SZIVÁRVÁNY BUDAPEST EGÉN!

A **Keset** 2007-es első rendezvénye nevét az egyik leghíresebb zsidó nőről, Eszter királynőről kapta. Az Eszter nap a Keseten már megszokott párhuzamosan futó programokat kínál - ezúttal nőkről, de nem csak nőknek.

Ízelítő a programból: Női naplók és memoárok - Pécsi Katalin beszélget Balázs Ágnessel, „A piros bicikli" írójával • Az utóbbi években megjelent, fontos női memoárok bemutatója • Kosztolányi Dezsőné: Tüzes cipőben, Losonczi Ágnes, Fahidi Éva, és Szász Anna könyvei (Bemutatja: Fenákel Judit, László Klári, Kádár Judit) • Újabb elmeséletlen történetek - zsidó nőktől - Gonda Júlia és Vera Meisels olvassa fel írását • Sturovics Andrea: Zsidó nők ábrázolása • Nők a médiában • Toronyi Zsuzsa: Budapest zsidó női topográfiájáról • Vincze Zsófia: az orgiától a jiddise máméig - zsidó női megtérés történetek • Peresztegi Ágnes: Eszter, Vasti és a feminista interpretáció • Balázs Gábor: *„Áldott, aki nem teremtett nőnek"* - kellene már egy új imakönyv? • Szépségápolás, egészségmegőrzés, filmek • Esti program: Nőuralom – természetrajz két részben - a Gólem Színház előadása

Belépő: 800 forint Családi jegy: 1000 forint

MÁRCIUS 4. VASÁRNAP 15:30-19:00

HOPPURIM - CSALÁDI ŐRÜLET

HABAKUKK BÁBSZÍNHÁZ

Jelmezes felvonulás, Purimi Palánták Sportversenye, Hámántáskák menekülése az éhes szájak elől, állomások, nyeremények, sminkőrület – azaz egész délutános családi elfoglaltság Eszter és Mordeháj emlékére. ***Belépő: 700 forint Családi jegy 1400 forint***

MÁRCIUS 7. SZERDA 19:00

TEXAS HOLD'EM PÓKERBAJNOKSÁG

Helyfoglalás a Bálint Házban hétfőtől csütörtökig 14 és 19 óra között, illetve a verseny előtt legkésőbb fél órával lehetséges.

Helyfoglalási díj 2500 Ft (amely tartalmaz némi hideg harapnivalót is)

Fődíj: 40 000 Ft értékű utalvány.

MÁRCIUS 7. SZERDA 20:00

ALAPOZÓ – KOKTÉLSULI KLÁRIVAL

Inni mindenki tud. No, de mixelni? Magyarország egyik legtehetségesebb koktélmágusa, Koroknai Klári alapozó tanfolyamot indít a Bálint Házban. Mi adjuk a profi alapanyagokat, neked csak rá kell érezni a dolog ízére.

Alkalmanként mindössze 1500-ért két koktél elkészítését gyakorolhatod, és persze, amit kikevertél, azt megihatod az egészségedre!

MÁRCIUS 10. SZOMBAT 21:00-01:00

PURIMI KONCERTEK

Egy felhőtlen purimi álarcosbál kiváló lehetőséget nyújt az éjszaka megalapozására. Fellép a **Triton** és a **Salaban** zenekar. A marokkói tánczene és klezmer hiphop találkozása után a **Sababa Sound dj**-i dancehall és drum and bass kedvelőknek nyújt éjféltől szórakozást.

A belépő: 800 Ft, jelmezben ingyenes.

MÁRCIUS 13. KEDD 18:00

SZÁSZ JÁNOS

ÓPIUM – EGY ELMEBETEG NŐ NAPLÓJA

magyar film

Csáth Géza gyakorló freudi pszichoanalitikus volt. Az orvosi praxis tapasztalatait novellák sorában örökítette meg. Ezekből merített **Szász János** a szemledíjas film rendezője, aki a vetítés után szívesen válaszol a nézők kérdéseire.

Moderátor: **Perlaki Tamás**

Belépő: 700 Ft.

MÁRCIUS 17. SZOMBAT 19:00

CSODARABBI – SZENT PAP – CÁDIK?

Cádik-tisztelet, zarándoklatok és közösségi stratégiák Magyarországon a 19-20. században. **Gleszer Norbert** előadássorozata **Magyar Zsidó Kulturális Egyesület** szervezésében a magyarországi cádiktisztelet történetéről.

MÁRCIUS 24. SZOMBAT 19:00

BOGYAI KATALIN

NEMZETKÖZI KULTURÁLIS KAPCSOLATOK

Beszélgetés az Oktatási és Kulturális Minisztérium államtitkárával.

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület a Budai Micve Klub és a Bálint Zsidó Közösségi Ház közös programja

MÁRCIUS 25. VASÁRNAP

GESER-DEBRECEN-BUDAPEST HÍD

Várjuk mindazokat, akik a civis város zsidó közösségéhez bármi módon kötődnek. Szívesen látjuk azokat is, akik a Debrecen környékéről származtak el. Régi emlékek, nagy találkozások, friss hírek – mindez a debreceni zsidóság jegyében. További részleteket a Bálint Ház honlapján olvashat.

MÁRCIUS 31. SZOMBAT 19:00

SZÜLETÉSNAPI KLEZMERÉSZ KONCERT

A zenekar épp két éve lépett fel először önállóan, a Bálint Házban. A jó értelemben vett amatőr együttes repertoárján főleg ismertebb, tradicionális jiddis és héber dalok és azok átdolgozásai szerepelnek.

Belépő: 800 forint Tagsággal 500 forint

www.balinthaz.hu

ZSIDÓ KÖZÖSSÉGI FÓRUM

Támogatóink: **JDC** Magyarország és **MAZSIHISZ**

Szervezetünk a **ZSKF** tagja

L.A. Pincus Alapítvány a Zsidó Oktatásért a Diaszpórában

"Supported by the L. A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel"

"בסיוע הקרן לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש ל. א. פינקוס, ישראל"

ALAPÍTVA 1994

BÁLINT ZSIDÓ KÖZÖSSÉGI HÁZ

1065 BUDAPEST, RÉVAY UTCA 16.

TEL.: +36 (1) 311-6669

INFO@BALINTHAZ.HU

WWW.BALINTHAZ.HU